

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Analýza cílů a nástrojů české kulturní diplomacie

Lukáš Rozlílek

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Diplomová práce

Analýza cílů a nástrojů české kulturní diplomacie

Lukáš Rozlílek

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Šárka Cabadová Waisová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucí mé diplomové práce doc. PhDr. Šárce Cabadové Waisové, Ph.D. za cenné připomínky a za čas, který věnovala konzultacím nad touto prací.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CCE	Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince
CEEPUS	Středoevropský výměnný univerzitní program
ČC	České centrum
ČR	Česká republika
ČRo	Český rozhlas
ČŠBH	Česká škola bez hranic
DZS	Dům zahraniční spolupráce
EUNIC	Národní kulturní instituty Evropské unie
MAE	Ministerstvo pro zahraniční a evropské záležitosti Francie
MKČR	Ministerstvo kultury České republiky
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí
NAEP	Národní agentura pro evropské vzdělávací programy
NNO	Nevládní nezisková organizace
ODS	Občanská demokratická strana
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PCCE	Středoevropská kulturní platforma
PČR	Parlament České republiky
PS	Poslanecká sněmovna
V4	Visegrádská skupina

OBSAH

1 ÚVOD	9
2 TEORIE MOCI JOSEPHA S. NYE A POJMOVÉ VYMEZENÍ KULTURNÍ DIPLOMACIE	14
2.1 Kritika Nyeova pojetí moci.....	21
2.2 Nyeovo pojetí veřejné a kulturní diplomacie a jejich vztah k <i>soft power</i>	22
2.3 Vzájemný vztah mezi veřejnou a kulturní diplomacií v pojetí dalších autorů	26
2.4 Kulturní diplomacie a její vztah k dalším příbuzným pojmům.....	34
3 VÝCHODISKA SOUČASNÉ ČESKÉ KULTURNÍ DIPLOMACIE....	37
4 ROLE ČESKÝCH CENTER V KULTURNÍ DIPLOMACII ČR.....	43
4.1 Stručný vývoj Českých center	43
4.2 Organizační struktura Českých center.....	44
4.2.1 Zapojení Českých center v síti Národních kulturních institutů Evropské unie.....	47
4.3 Oblasti působení Českých center	49
4.3.1 Nástroje naplňování cílů v oblastech působnosti ČC.....	49
4.4 Teritoriální uspořádání Českých center.....	53
5 ŠKOLSTVÍ A VÝUKA ČESKÉHO JAZYKA V ZAHRANIČÍ	57
5.1 Česká výměnná diplomacie v oblasti školství	57
5.2 Výuka českého jazyka v zahraničí	59
5.2.1 Působnost DZS ve výuce českého jazyka v zahraničí	59
5.2.2 Česká škola bez hranic.....	61
6 ZAHRANIČNÍ ROZHLASOVÉ VYSÍLÁNÍ ČESKÉ REPUBLIKY....	63

7 KRAJANÉ JAKO SUBJEKT ČESKÉ KULTURNÍ DIPLOMACIE.....	66
7.1 Role MZV v krajanských záležitostech.....	67
7.1.1 Financování českých krajanů vládou ČR	68
7.2 Role Parlamentu ČR v krajanských tématech	71
7.3 Role ČRo v krajanské tematice	73
8 ZÁVĚR	75
9 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	84
9.1 Použitá literatura.....	84
9.2 Použité prameny	89
10 RÉSUMÉ	95

1 ÚVOD

Kulturní diplomacii lze považovat za jednu z nejdůležitějších složek zahraniční politiky státu. Jessica Gienow-Hecht (2010: 3) uvádí, že autoři, zabývající se kulturní diplomacií USA, ji často vnímají jako klíčovou pro oslabení Sovětského svazu v době bipolární konfrontace. Ačkoliv toto konkrétní tvrzení může vyvolávat četné otázky, celková účinnost kulturní diplomacie se zdá být neoddiskutovatelná. I přesto je nutné uznat, že české kulturní diplomacii se obecně literatura příliš nevěnuje.

Většina literatury věnující se kulturní diplomacii (popř. veřejné diplomacii) se zabývá především případem USA (viz např. Arndt 2005, Vaughan, 2010, van Ham, 2005). Jessica Gienow-Hecht (2010: 3) tvrdí, že v poslední době můžeme pozorovat i zvýšený zájem o kulturní diplomacii západoevropských zemí. Jako příklad jí přitom slouží studium kulturní diplomacie Německa.¹ Ačkoliv se kniha *Searching for a Cultural Diplomacy* editovaná Jessicou Gienow-Hecht věnuje i kulturní diplomacii střední Evropy, případ ČR v knize není zastoupen.²

Prozatím neexistuje kniha, která by se věnovala čistě tématu české kulturní diplomacie. Do jisté míry se kulturní diplomacii České republiky věnuje Eliška Tomalová, v rámci veřejné diplomacie pak také Jana Peterková. Obě autorky se věnují tématu veřejné či kulturní diplomacie ČR jen v rámci kapitol (kolektivních) monografií nebo v rámci časopisových článků. U Peterkové je vhodné zmínit knihu *Veřejná diplomacie* (viz Peterková, 2008a), která zahrnuje také kapitolu věnovanou českému případu. Z publikací v časopisech pak můžeme uvést například text *Veřejná diplomacie malých států a realita České republiky* (viz Peterková, 2008b)

¹ Kulturní diplomacii západní Evropy se věnuje i česká autorka Eliška Tomalová, konkrétně případu Francie (viz Tomalová, 2008).

² V rámci střední Evropy se kniha *Searching for a Cultural Diplomacy* zabývá kulturní diplomacií Maďarska.

otištěný v časopise *Mezinárodní vztahy* nebo článek *Jak Česká republika buduje svůj obraz ve světě* v časopise *Mezinárodní politika* (viz Peterková, 2011a).

Eliška Tomalová se na rozdíl od Peterkové zabývá kulturní diplomacií přímo. Tomalová se ve svých textech věnuje kulturní diplomacii jak z hlediska teoretického, tak i jejímu odrazu v praxi. V jejím zájmu je především kulturní diplomacie francouzská, současně se ale věnuje i případu České republiky. V této práci využiji několika článků této autorky, např. *Kulturní diplomacie a mezinárodní vztahy* (viz Tomalová, 2007). Dalším vhodným zdrojem sledávám také časopis *Mezinárodní politika*, konkrétně číslo 8 z roku 2007. Zmiňovaný časopis obsahuje články, které se věnují propagaci českého filmu a literatury v zahraničí, stejně jako síti Českých center ve světě.

Dále se budu opírat o sérii knih s názvem *Česká zahraniční politika v roce...* Tyto knihy vydává pravidelně od roku 2008 Ústav mezinárodních vztahů v Praze. V těchto knihách nalezneme statě věnující se kulturním vztahům ČR s jinými státy či regiony. Každý ročník této publikace obsahuje také kapitolu věnující se přímo kulturnímu rozměru české zahraniční politiky.

Svou práci chci formovat jako jednopřípadovou studii, proto je na místě charakterizovat případ, kterému se hodlám věnovat. Zaměřím se na kulturní diplomacii České republiky, převážně na její současnou podobu. Pokud se ve své práci budu vracet do minulosti, bude tomu tak v případě, že měl dřívější vývoj na současnou kulturní diplomacii značný vliv.

V práci nejprve vymezím teoretickou část, na jejímž základě budu následně provádět samotnou analýzu. V teoretické části se budu věnovat konceptu

moci, jak ho nastínil Joseph S. Nye. Budu se zabývat rozdělením moci na *hard power* a *soft power*. Vysvětlím, jaký je mezi nimi rozdíl, a na základě pojmu *soft power* definuji i pojem kulturní diplomacie. Mimo několika způsobů, jak lze chápat kulturní diplomacii, nastíním také pojmy kulturní diplomacii příbuzné. Hlavní koncepty, u kterých bych chtěl osvětlit příbuznost s kulturní diplomacií, budou veřejná diplomacie, *nation branding*, propaganda a jiné. Uvedení těchto pojmů na pravou míru pokládám za důležité především z toho důvodu, že jsou podle několika autorů nejasné, vzájemně se překrývající a dokonce i často zaměňované (viz např. Tomalová, 2008: 13; Gienow-Hecht – Donfried, 2010: 13).

V analytické části práce se budu věnovat oblastem, které jsou s kulturní diplomacií spojovány. Eliška Tomalová (2008: 25) mezi tyto oblasti řadí kulturní akce, výuku jazyka a překladatelské služby, výměny umělců a osobností kulturního života, školství v zahraničí, zahraniční vysílání, podporu kinematografie v zahraničí a akademické výměny.

Zastřešující institucí české kulturní diplomacie je síť Českých center. Lze předpokládat, že Česká centra se starají o největší část výše nastíněných oblastí, a proto budou také prvním objektem mé analýzy. Díky svému širokému záběru si Česká centra zasluhují zvláštní kapitolu. V této kapitole se pokusím odpovědět na výzkumnou otázku: *Na jakých místech světa jsou zastoupena Česká centra a na základě jakých kritérií bylo toto teritoriální rozmístění zvoleno?* Podrobně také vysvětlím, jak Česká centra fungují a jakými výše zmíněnými oblastmi se konkrétně zabývají. Poukážu také na skutečnost, že tato centra vykonávají i činnosti mimo rámec kulturní diplomacie.

Další instituce, kterými se budu zabývat, již zcela jistě nebudou disponovat tak širokým záběrem tematických okruhů kulturní diplomacie jako Česká centra. Druhá kapitola analytické části práce se bude věnovat výuce

českého jazyka, školství a akademickým výměnám jako oblastem kulturní diplomacie ČR. Vyzdvihnu především roli zastřešující instituce v této oblasti – Domu zahraniční spolupráce.³ Tato kapitola bude obsahovat tři části. Část první bude zaměřena na zapojení ČR do mezinárodních programů pro výměnnou diplomacii v oblasti školství. Akademické výměny jsou často založeny spíše na multilaterálních dohodách. Ve své práci bych se v tomto ohledu chtěl zabývat Středoevropským výměnným programem pro vysoké školy (*Central European Exchange Programme for University Studies* neboli CEEPUS) či studijním programem *Erasmus*. Druhá část kapitoly věnované školství bude pojednávat o vysílání lektorů českého jazyka ke krajanům žijícím v zahraničí a českých lektorátech zřízených na zahraničních univerzitách. Část třetí bude pojednávat o komplexním bilingvním vzdělávání české mládeže žijící v zahraničí. Tato třetí část bude tedy věnována České škole bez hranic. U této organizace se zaměřím opět na její strukturu a fungování, ale také například na to, jak vznikla a jaké má postavení v rámci kulturní diplomacie ČR.

Třetí kapitola se bude věnovat oblasti zahraničního vysílání České republiky. Toto vysílání zajišťuje stanice Českého rozhlasu Radio Praha. Česká republika sice nemá kapacity na zahraniční televizní vysílání, ale české zahraniční radiové vysílání má velmi dlouhou tradici.⁴

Předposlední kapitolu práce bych chtěl zaměřit na různé krajské projekty, které jsou za účelem propagace české kultury v zahraničí financovány ze státních prostředků. Hlavním projektem, kterým se zde budu zabývat, je internetový server *krajane.net*, který zřizuje Český

³ Dům zahraniční spolupráce, dostupné na: <http://www.dzs.cz/> (29. 10. 2013).

⁴ Český rozhlas, dostupné na: <http://www.radio.cz/cz/static/historie-radia-praha> (17. 11. 2013).

rozhlas, a jehož cílem je zajištění výměny informací mezi různými českými krajanskými komunitami.⁵

Po kapitole věnující se českým krajanům žijícím v zahraničí již bude následovat závěr, kde bych rád shrnul nejpodstatnější aspekty této práce a zároveň odpověděl na své výzkumné otázky. Primární výzkumnou otázkou mé analýzy je samozřejmě: *Jaké nástroje jsou českou diplomacií využívány k prosazení české kultury a jaké cíle jsou v rámci české kulturní diplomacie nastaveny?* Dále bych chtěl odpovědět na několik otázek sekundárních, jako je například: *Na jaká geografická místa se soustředí česká kulturní diplomacie a z jakých důvodů? Jaký vliv má na formování kulturní diplomacie v případě České republiky stát a jakým vlivem disponují nevládní neziskové organizace?* Řešenou otázkou, která navazuje na otázku předchozí, bude také: *Jaké instituce státní správy formují českou kulturní diplomacii a jakými kompetencemi v této oblasti disponují?*

⁵ Krajane.net, dostupné na: <http://krajane.net/about.view> (17. 11. 2013).

2 TEORIE MOCI JOSEPHA S. NYE A POJMOVÉ VYMEZENÍ KULTURNÍ DIPLOMACIE

Tato kapitola se bude věnovat teorii moci Josepha S. Nye a způsobu, jakým tento autor rozlišuje mezi tzv. *hard power* a *soft power*. Důvodem výběru tohoto autora a jeho pojetí teorie moci je, že je v oblasti kulturní a veřejné diplomacie hojně citován (viz např. Leonard – Stead – Smewing, 2002; Tomalová, 2008;), některá díla pak z Nyeova pojetí moci i přímo vycházejí (viz např. Melissen, 2005c). Podle Tomalové vyvolala Nyeova teorie moci v akademické sféře velký zájem, především jeho dualistické dělení na *soft power* a *hard power*. Na druhou stranu vyvolalo toto pojetí moci i vlnu kritiky (Tomalová, 2008: 15), a proto se v jedné části této kapitoly budu věnovat i kritice Nyeovy teorie moci. Na základě Nyeova díla následně vymezím pojem kulturní diplomacie a jeho vztah k diplomacii veřejné. Ačkoliv Nye vztahuje svou teorii moci často k případu USA,⁶ budu se tomuto aspektu věnovat jen velmi okrajově, jelikož se má práce věnuje případu České republiky. Mimo Nyeova pojetí kulturní diplomacie se budu věnovat také dalším autorům a jejich vymezení kulturní diplomacie. Následně se budu zabývat pojmy kulturní diplomacii příbuznými, tedy především termínům veřejná diplomacie, *nation branding*, propagandě a dalším.

Nye ve svém díle kritizuje realistické teoretiky mezinárodních vztahů za to, že se na moc dívají příliš jednodimenzionálně. Moc totiž dnes již není formována jen a pouze prostřednictvím síly. O síle také nelze tvrdit, že je nejlepší formou, jak docílit záměrů vytyčených zahraniční politikou státu. Alespoň v postindustriálních částech světa nemůžeme podle Nye hovořit o anarchické struktuře mezinárodního systému, protože postindustriální

6 Již Nyeovo dílo *Bound to Lead*, kde svou koncepci moci poprvé nastínil, ale i kniha *The Paradox of American Power* dokazuje mé tvrzení. Zatímco v knize první hovoří Nye o tom, že USA dominují jak v moci tvrdé, tak v moci měkké, druhá zmíněná kniha se zabývá přílišným kladením důrazu USA na moc tvrdou (Nye, 2004a: xi).

země podle Nye sdílí společné demokratické hodnoty, liberální kulturu a transnacionální sítě (Nye, 2013: 26–27).

Dualistické pojetí moci nastínil Nye poprvé v roce 1990 v knize *Bound to Lead*. V této knize hovořil Nye o Spojených státech amerických jako o nejmocnější zemi světa ve smyslu vojenském, ekonomickém, ale také ve smyslu měkké moci neboli *soft power* (Nye, 2004a: xi).⁷ Pojem měkké moci následně inspiroval řadu autorů z mnoha vědeckých institucí. Zájem o Nyeovu koncepci moci se ještě více prohloubil po teroristických útocích z 11. září 2001 (Tomalová, 2007: 5).

Nye definuje měkkou moc jako „[...] schopnost získat [to,] co chceme skrze přitažlivost [...]“ (Nye, 2004b: 256).⁸ Při využívání *soft power* tak zavrhneme nátlak (Nye, 2004b: 256). Mimo tzv. *soft power* rozlišuje Nye další dvě složky moci, kterými jsou moc ekonomická a vojenská.

Vojenská moc je šířena prostřednictvím hrozeb a sankcí. Šíření vojenské moci je doprovázeno zastrašováním a nátlakem. Nejčastěji využívané politiky (ve smyslu *policies*) pro uplatňování vojenské moci jsou nátlaková diplomacie, válka nebo navazování aliancí s jinými zeměmi (viz Tabulka č. 1). Ekonomická moc je obdobně jako moc vojenská šířena sankcemi, šířit ji lze ale také prostřednictvím vyžadování různých druhů plateb. Uplatňování ekonomické moci s sebou může nést prvky nátlaku, který je charakteristický především pro politiku sankcí a úplatkářství. Výkon ekonomické moci může být ale také doprovázen motivací např. skrze nabídku různých forem pomoci (Nye, 2004a: 31). Protože Nye vnímá nátlak, uplácení, sankce a platby jako nástroje *hard power* (Nye, 2004a: 8), můžeme vojenskou a ekonomickou moc zahrnout na základě výše

⁷ Soft power jako měkkou moc překládám podle Elišky Tomalové (viz Tomalová, 2008: 13).

⁸ Soft power is the ability to get what you want through attraction rather than coercion or payments.

nastíněných charakteristik pod jim nadřazený pojem *hard power* (Nye, 2004b: 256).

Měkké moci stojící v opozici vůči *hard power* je dosahováno skrze hodnoty, kulturu a instituce. Stát je prosazuje bilaterální, multilaterální a veřejnou diplomacií, ve kterých se snaží poukazovat na přitažlivost svých hodnot a kultury, zároveň se diplomacií stát snaží nastolovat pro něj zásadní témata (viz Tabulka č. 1).

Tabulka č. 1 Nyeovo pojetí moci

	Chování při prosazování moci	Způsoby šíření moci	Využívaná politika (<i>policy</i>)
Vojenská moc (hard power)	nátlak zастраšování	hrozby sankce	„nátlaková diplomacie“ válka spojenectví
Ekonomická moc (hard power)	motivace nátlak	platby sankce	pomoc úplatky sankce
Soft power	přitažlivost agenda-setting	hodnoty kultura instituce	veřejná diplomacie bilaterální a multilaterální diplomacie

Zdroj: Nye (2004a: 31), přeloženo a upraveno autorem

Měkká moc se dostává na scénu tehdy, snažíme-li se ovlivnit hodnoty ostatních a prezentovat své jednání jako příkladné pro ostatní. Tento typ moci je přitom bližší spíše demokratickým režimům, které jsou zvyklé upřednostňovat motivaci před násilím. Měkká moc je založena na vzájemné důvěře, při níž se nemusíme obávat hrozeb a násilí. Linie mezi měkkou a tvrdou mocí je však tenká. Přitažlivost může být totiž založena např. i na nepřemožitelnosti druhého, naopak ne všechny kroky učiněné prostřednictvím násilí či vydírání se časem ukážou jako nevhodně zvolená řešení (Nye, 2004a: 5–7).

Rozdíl mezi tvrdou a měkkou mocí můžeme ilustrovat také na ose, na níž od jednoho pólu k druhému umístíme do řady různé způsoby výkonu moci. Od levého kraje k pravému jimi budou rozkaz, donucení, přesvědčování, *agenda-setting*, přitažlivost a na jejím pravém konci bude kooptace. V ideálním případě můžeme ty způsoby výkonu moci, které jsou blíže k levé části osy, ztotožnit s tvrdou mocí. Naopak ty druhy výkonu moci, které jsou blíže pravé části osy, jsou spíše zdroji moci měkké (Nye, 1990: 182).

Prvních pokusů využívání *soft power* si všímá Nye již v 17. a 18. století ve Francii, kdy se její vrchní představitelé snažili šířit francouzskou kulturu po celé Evropě. Důsledkem těchto snah podle něj bylo, že se francouzština stala základním jazykem diplomacie. Poté, co Francie prohrála válku s Pruskem, se snažila napravit svou reputaci prostřednictvím vytvoření zvláštních institucí, tzv. Francouzských aliancí, které měly šířit francouzskou kulturu do zahraničí. Francouzskou formu šíření své národní kultury pak začaly následovat další státy. USA podle Nye začaly využívat prostředky *soft power* za vlády prezidenta Woodrowa Wilsona. Ve 20. a 30. letech 20. století pak byly zakládány první radiové stanice vysílající do zahraničí v cizích jazycích. Důležitým milníkem pro rozvoj nástrojů měkké moci byla studená válka. Ta dala vzniknout zásadní diskusi o tom, do jaké míry má stát kontrolovat výstupy *soft power*, ale také do jaké míry má být měkká moc propagandistická v boji proti komunismu. Od konce studené války je podle Nye *soft power* zanedbávána v důsledku snižování výdajů států (Nye, 2004a: 100–104).

Protože je ve světě čím dál více demokracií, prostředky měkké moci získávají na významu. Nelze však tvrdit, že by moc tvrdá byla výrazně eliminována. Dnešní svět je totiž velmi různorodý a svou skladbou zahrnuje kromě výše zmíněných rozvinutých demokracií také rozvojové

země, rozpadající se státy a země založené na autoritářském výkonu moci. V takto rozloženém světě má tedy význam jak moc měkká, tak i tvrdá. Do budoucna lze ale podle Nye počítat s tím, že bude měkká moc nad tvrdou převažovat. Přímý vliv na posilování prostředků *soft power* v mezinárodních vztazích má přitom informační revoluce. Pokud bude tato s globalizací úzce související revoluce pokračovat, bude se také čím dál více prosazovat moc měkká (Nye, 2004a: 30). I ve 21. století ale bude pro udržení moci v mezinárodním prostředí důležité kombinovat obě její složky, tedy jak *soft power*, tak i *hard power* (Nye, 2002a: 554–555).⁹ S touto skutečností úzce souvisí další zásadní pojem spojený s Nyeovo teorií moci, a tím je tzv. *smart power*. *Smart power* lze přeložit jako chytrou, popř. bystrou moc. Stát disponující tímto typem moci dokáže nalézt správnou a vyváženou kombinaci mezi *hard power* a *soft power* (Nye, 2013: 20–21).

Současný informační věk způsobuje, že se hranice států stávají více propustnými (Nye, 2004a: 90–91). I přesto zůstane ve 21. století stát hlavním aktérem v mezinárodních vztazích. Stejně tak mají národní vlády stále monopol na kontrolu informačních toků, které jsou ale čím dál hůře kontrolovatelné (Nye, 2013: 21–22). Stát, který by v dnešní době vzdoroval informačním tokům a neotevíral se jim, riskuje výrazné zpomalení ekonomického růstu (Nye, 2004a: 91).

Zvýšená propustnost státu a navýšení aktérů v mezinárodním systému tedy zapříčiňuje složitější rozvinutí prostředků *soft power* státem. Mnoho zdrojů *soft power* se totiž nachází mimo kontrolu státu. Využívání *soft power* má také nezanedbatelné výhody. I přesto, že jsou zdroje měkké moci hůře ovladatelné, více rozptýlené a pomaleji působící, oproti moci tvrdé mají

⁹ Nye přitom uvádí, že USA jsou v obou těchto složkách moci nejlépe vybavenými. Chybou by však bylo, kdyby se USA začaly orientovat jen na jednu z těchto dvou dimenzí moci (Nye, 2002a: 555).

potenciál spíše stavět, nežli bourat. Navíc ani výše zmíněná negativa měkké moci neplatí v každém případě (Nye, 2004a: 99–100) a lze je také částečně tlumit např. díky využívání internetu, který je schopný při komunikaci překonávat velké geografické vzdálenosti nebo také šířit alternativní pohledy na kroky domácích vlád, což šíření *soft power* zefektivňuje (Nye, 2004a: 92).

Můžeme tedy říci, že *soft power* je využíváno již dlouhodobě. Výše nastíněné změny související s informační revolucí nicméně posilují její význam. Tato skutečnost vede Nye k vymezení jakéhosi ideálního případu státu, který z informační revoluce dokáže vytěžit a rozvinout *soft power*. „Země, které mají šanci získat *soft power* v informačním věku, jsou:

1. Ty, jejichž převládající kultura a ideje jsou blíže panujícím globálním normám (které nyní vyzdvihují liberalismus, pluralismus a autonomii);
2. [t]y s nejvíce přístupy ke hromadným kanálům komunikace a tedy mající větší vliv na to, jak jsou témata rámována;
3. a [t]y, jejichž důvěryhodnost je zesílena jejich domácím a mezinárodním vystupováním“ (Nye, 2002b: 69–70; kurzíva doplněna autorem).¹⁰

Nye identifikuje tři základní zdroje měkké moci, těmi jsou kultura, politické hodnoty a zahraniční a domácí politika státu. Pokud má více států podobnou kulturu a společné hodnoty, pak mají tyto státy podle Nye větší tendenci prosazovat měkkou moc (Nye, 2004a: 11). Pokud se státu navíc daří v zahraniční politice ostatní přesvědčovat o univerzálnosti své kultury

¹⁰ The countries that are likely to gain soft power in an information age are:
1. Those whose dominant culture and ideas are closer to prevailing global norms (which now emphasize liberalism, pluralism, and autonomy);
2. Those with the most access to multiple channels of communication and thus more influence over how issues are framed; and
3. Those whose credibility is enhanced by their domestic and international performance.

a svých politických hodnot, pak se ostatní snadněji tomuto státu podvolují (Nye, 2004a: 13–14).

Ne všechny oblasti kultury může stát skrze svou vládu ovlivňovat. Navíc, jak Nye konstatuje, osobní kontakty mezi obyčejnými lidmi jsou často důležitější, než pravidelná setkání vládnoucích elit států. Nepřímá komunikace uskutečňovaná skrze média společně s financováním veřejné diplomacie mohou tedy státu ve zlepšování pohledu zahraniční veřejnosti na stát jen dopomáhat. V tomto smyslu Nye také kritizuje vízovou politiku USA za přílišné restriktce. Přísná vízová politika totiž brání přímé komunikaci, kterou turismus produkuje (Nye, 2004b: 266–267).

Z hlediska veřejné diplomacie jsou nezbytné nevládní neziskové organizace (NNO). Ty byly totiž informační revolucí v oblasti *soft power* výrazně posíleny. Informační revoluce totiž snížila náklady na komunikaci, která je pro NNO na nadnárodní úrovni nezbytná. Díky svému kvantitativnímu nárůstu a změně struktury mezinárodních vztahů jsou NNO na nadnárodní úrovni schopny apelovat na zavádění nových pravidel a mechanismů. Jejich hlavní předností v oblasti měkké moci je schopnost získávat stoupence pro prosazování svých cílů. NNO jsou tak významným prostředkem pro formování mezinárodních koalic a jsou také navíc schopny šířit prostřednictvím médií informace, které jsou vládní aktéři nuceni zohledňovat (Nye, 2004a: 90–91). *Soft power* je tedy do jisté míry charakteristická nestátním sektorem, což je také další bod, ve kterém se tato složka moci odlišuje od *hard power*. Tvrdá moc může být totiž podle Nye vykonávána jen vládou nebo strukturami se státem spjatými. Oproti tomu *soft power* může být kromě výše nastíněných NNO vykonávána také např. firmami (Nye, 2002a: 554).

2.1 Kritika Nyeova pojetí moci

Nyeova teorie moci samozřejmě nevyvolala jen kladné ohlasy. Z tohoto důvodu je důležité zmínit alespoň některé kritiky tohoto dualistického pojetí moci. Hall např. upozorňuje, že široká obliba pojmu *soft power* z něho sama o sobě nečiní analytickou kategorii. Základním prvkem analytické kategorie jsou podle Halla sdílené znaky nebo mechanismy. V případě teorie *soft power* je sdíleným mechanismem přitažlivost (Hall, 2010: 197), ta ale vykazuje jako základ analytické kategorie několik nedostatků. Prvním je, že pokud stát deklaruje přitažlivost k určitým tématům, neznamená to, že je v každém případě skutečně hodlá začlenit do své zahraniční politiky. Druhá překážka se týká rozdílnosti v politické identitě jednotlivých států. V důsledku této odlišnosti každý stát vnímá jako přitažlivé něco jiného. I kdyby byl tento problém v některé oblasti překonán, není zaručeno, že by to vedlo k širšímu prospěchu. Problémem přitažlivosti také je, že přesně nelze určit, co jí generuje, zda nabývá různých forem atd. (Hall, 2010: 206–207).

Lukes kritizuje Nye za přílišné lpění na šíření *soft power* Spojenými státy americkými do světa. Nye přitom nerozlišuje mezi způsoby, jak by USA tento typ moci měly do světa šířit (Lukes, 2005: 487) a navíc upozorňuje, že Nyeova měkká moc nápadně připomíná již dříve Lukesem definovanou třetí dimenzi moci, která má schopnost „[...] tvarovat, ovlivňovat nebo určovat víry a touhy ostatních, a tím zajistit jejich soulad“ (Lukes, 2005: 486).¹¹

Niall Ferguson (2005: 30–32) ve své knize *Colossus: Vzestup a pád amerického impéria* taktéž kritizuje Nye za přílišné lpění na začlenění měkké moci do zahraniční politiky USA. Ferguson poukazuje

¹¹ [...] the power to shape, influence or determine others' beliefs and desires, thereby securing their compliance.

na skutečnost, že v případě Británie napomohla *soft power* spíše úpadku než revitalizaci impéria. Británii se sice díky měkké moci podařilo rozšířit ve svém impériu kriket a pití čaje, ale ani vysílání BBC v arabském jazyce na Blízkém východě nepomohlo Británii udržet v těchto částech světa vliv. Podle Fergusona lze měkké moci, na rozdíl od té tvrdé, poměrně jednoduše vzdorovat, čehož jsou schopny právě i země Blízkého východu.

Javier Noya vnímá teorii měkké moci jako etnocentricky zatíženou. Noya tak poukazuje na skutečnost, že je *soft power* použitelná jen v postmoderní části světa, neboť sdílené hodnoty, o kterých Nye ve svém díle hovoří, jsou sdílené pouze v rámci těchto států (Noya, 2005: 66).

Poslední kritikou, kterou bych rád uvedl, je ta od Janice Bially Matternové. Tato autorka nevidí v Nyeovo pojetí moci žádný rozdíl mezi *soft* a *hard power*. Podle Nye je *hard power* založená na nátlaku a *soft power* na přitažlivosti. Matternová ale uvádí, že přitažlivost může být založena taktéž na nátlaku. Tato situace nastává v případě tzv. *Representational force* (Mattern, 2005: 609). Vzhledem k významu termínu *Representational force* je asi nejvhodnějším překladem popisná síla. „Popisná síla je [totiž] forma moci, která funguje skrze strukturu řečníka líčícího popis ‘reality’ [...za doprovodu] zastrášení posluchače nemyslitelným ublížením, dokud se nepodvolí [...] řečnickovu stanovisku (Mattern, 2005: 586).¹²

2.2 Nyeovo pojetí veřejné a kulturní diplomacie a jejich vztah k *soft power*

Nyní bych se rád soustředil na Nyeovo pojetí veřejné a kulturní diplomacie a na jejich vztah k termínu *soft power*. Nyeovo pojetí moci do sebe

¹² Representational force is a form of power that operates through the structure of a speaker’s narrative representation of ‘reality’. Specifically, a narrative expresses representational force when it is organised in such a way that it threatens the audience with unthinkable harm unless it submits, in word and in deed, to the terms of the speaker’s viewpoint.

vstřebává mnohem více pojmů než jen termín kulturní diplomacie. Dalším příbuzným pojmům se budu věnovat později.

Soft power státu je podle Nye založena na prvcích, které má konkrétní země zakořeněné ve svých hodnotách a kultuře, ale také ve své vnitřní a zahraniční politice, tedy konkrétně v tom, jak země vychází s ostatními státy. Všechny tyto aspekty lze chápat jako zdroje veřejné diplomacie. Tu definuje Nye jako „[...] nástroj, který vlády využívají k mobilizaci [...výše zmíněných] zdrojů ke komunikaci a přilákání veřejnosti dalších zemí [...]“ (Nye, 2008: 95).¹³ Veřejná diplomacie tak upřednostňuje kontakt s širokými masami lidí ze zahraničí před setkáváním se se zahraničními vládami. Rozdílem mezi veřejnou diplomacií a *soft power* je, že ačkoliv veřejná diplomacie může šířit své zdroje do zahraničí, toto šíření nemusí produkovat *soft power*. Nye tuto skutečnost demonstruje na příkladu vývozu amerických filmů z Hollywoodu do konzervativních muslimských zemí, kdy násilný a sexistický charakter těchto filmů může vyvolávat u konzervativních muslimů spíše averzi k USA, než generovat *soft power* (Nye, 2008: 95).

Nye rozlišuje tři dimenze veřejné diplomacie. První dimenze se týká každodenní komunikace. V této oblasti by měli politici přehodnotit svou strategii a neorientovat se jen na své domácí voliče. Zároveň by se měli starat o to, aby byly jejich komunikační výstupy zřetelné i pro zahraniční publikum. Aktivní činnost v této dimenzi vnímá Nye jako nejvíce potřebnou. Druhá dimenze se týká strategické komunikace, která je úzce spjata s *brandingem*, jemuž bude věnován prostor v kapitole o příbuzných pojmech ke kulturní diplomacii. Prozatím můžeme zkráceně konstatovat, že jsou v rámci této dimenze veřejné diplomacie vybírána stěžejní témata

¹³ Public diplomacy is an instrument that governments use to mobilize these resources to communicate with and attract the publics of other countries, rather than merely their governments.

a symbolické události, které jsou následně prezentovány v zahraničí jako klíčové (Nye, 2004a: 107–108). Poslední dimenze spočívá v „[...] rozvinutí trvalých vztahů s klíčovými jednotlivci v průběhu mnoha let skrze stipendia, [kulturní a akademické] výměny, školení, semináře, konference a přístup k mediálním kanálům“ (Nye, 2004a: 109).¹⁴

Pokud převezmeme výčet oblastí kulturní diplomacie podle Elišky Tomalové (2008: 25), kterými jsou kulturní akce, výuka jazyka a překladatelské služby, výměny umělců a osobností kulturního života, školství v zahraničí, zahraniční vysílání, podpora kinematografie v zahraničí a akademické výměny, pak můžeme největší průnik s Nyeovým dílem sledovat právě v jeho třetí dimenzi veřejné diplomacie týkající se budování vztahů. Kulturní diplomacii je samozřejmě obtížné oddělit i od dvou dalších dimenzí Nyeovy veřejné diplomacie zahrnujících srozumitelnou každodenní komunikaci politiků a strategickou komunikaci ve formě *brandingu*. Stejně tak, jako je třeba dbát na správné porozumění zahraničními médii v oblasti veřejné diplomacie, je totiž třeba klást důraz na takovéto správné porozumění i v diplomacii kulturní. Také *branding* má co do činění s kulturní diplomacií, jelikož leží na pomezí oborů marketingu, PR, mezinárodních vztahů a právě kulturní a zahraniční politiky (Tomalová, 2008: 20–21). Tato záležitost nám komplikuje situaci a naznačuje, jak je těžké vymezit kulturní diplomacii vůči diplomacii veřejné.

Zatímco pojem kultury Nye vysvětluje jako „[...] soubor hodnot a praktik, které vytvářejí smysl pro společnost“ (Nye, 2004a: 11)¹⁵ a zároveň ji dělí

¹⁴ The third dimension of public diplomacy is the development of lasting relationships with key individuals over many years through scholarships, exchanges, trainings, seminars, conferences, and access to media channels.

¹⁵ Culture is the set of values and practices that create meaning for a society.

na vysokou (literatura, umění, vzdělání) a populární,¹⁶ samotné slovní spojení kulturní diplomacie se u Nye vyskytuje jen velmi zřídka. Mezi více frekventované pojmy v Nyeovo díle patří např. kulturní výměna nebo kulturní vztahy.

Možnou interpretaci, jak Nye vnímá kulturní diplomacii, nabízí např. Laos. Podle něj Nye chápe kulturní diplomacii jako nejlepší příklad měkké moci. Ve své podstatě je totiž *soft power* založena především na komunikaci skrze kulturu, a až poté na komunikaci skrze hodnoty a ideje (Laos, 2011: 207–208).

Určitý náznak toho, zda a popřípadě jak rozlišuje Nye mezi pojmy veřejná a kulturní diplomacie, lze nalézt v jeho článku *Public Diplomacy and Soft Power*. Zde Nye uvádí, že v období studené války vyvstala otázka, zda podporovat v boji proti komunismu „[...] pomalá média kulturní diplomacie[, tedy] umění, knihy, výměny [...] nebo rychlá informační média[, tedy] rádio, filmy a filmové zpravodajství. [...] Ačkoliv toto pnutí nikdy nebylo zcela vyřešeno [...], veřejná diplomacie obou typů pomohla narušit důvěru v komunismus za železnou oponou“ (Nye, 2008: 98).¹⁷ Toto tvrzení bychom mohli interpretovat dvěma možnými způsoby. Prvním z nich je, že Nye chápe kulturní diplomacii jako odvětví diplomacie veřejné, která se uskutečňuje skrze umění, literaturu a kulturní výměny, přičemž druhým odvětvím veřejné diplomacie by byla tzv. rychlá komunikační média, tedy rádiové vysílání, filmy a filmové zpravodajství. Druhou interpretací, jak bychom mohli toto Nyeovo tvrzení chápat je, že mezi pojmy kulturní a veřejná diplomacie vůbec nerozlišuje. Jelikož u Nye

¹⁶ Populární kultura je podle Nye soustředěna na široké masy lidí, kultura vysoká se naopak soustředí na elity (Nye, 2004a: 11).

¹⁷ More generally, as the cold war developed, there was a division between those who favored the slow media of cultural diplomacy—art, books, exchanges—which had a “trickle down effect,” and those who favored the fast information media of radio, movies, and newsreels, which promised more immediate and visible “bang for the buck.” Although the tension has never fully been resolved to this day, public diplomacy of both sorts helped to erode faith in communism behind the Iron Curtain.

nenalézáme dostatečně jasné rozlišení mezi veřejnou a kulturní diplomacií, bude se následující podkapitola opírat také o další autory, kteří se tímto rozlišením zabývají.

2.3 Vzájemný vztah mezi veřejnou a kulturní diplomacií v pojetí dalších autorů

Cílem této podkapitoly bude konfrontovat Nyeovo pojetí veřejné a kulturní diplomacie s pojetím dalších autorů. Kapitola bude započata výčtem, jak můžeme chápat diplomacii veřejnou. Protože je podle Peterkové jednou z forem chápání veřejné diplomacie i propaganda, je vhodné se již v první části kapitoly pokusit objasnit, jaký rozdíl mezi těmito dvěma pojmy je. Vůči veřejné diplomacii se budu následně snažit vymezit diplomacii kulturní pro potřeby této práce. Poslední část kapitoly bude věnována dalším příbuzným pojmům, které se ke kulturní a veřejné diplomacii často vztahují.

Peterková definuje dnešní chápání veřejné diplomacie jako:

„[...] činnost zaměřen[ou] na utváření a ovlivňování pozitivních představ o daném státu, hodnotách a činnostech, které reprezentuje mezi zahraniční veřejností. Prostředkem k dosažení žádoucího cíle je pravdivá komunikace se zahraniční veřejností, prováděná v součinnosti státního aparátu i soukromých subjektů“ (Peterková, 2006: 87; kurzíva v originále).

Chápání veřejné diplomacie se podle Peterkové v historii měnilo. Za nejstarší formu veřejné diplomacie můžeme označit tzv. diplomacii otevřenou, opak diplomacie tajné. První, kdo se snažil na mezinárodní úrovni otevřenou diplomacii podporovat, byl americký prezident Woodrow Wilson během mírové konference ve Versailles, kde tajnou diplomacii odmítl. Později se prosadilo chápání veřejné diplomacie jako důkladného informování obyvatel státu o výkonu zahraniční politiky. Posledním

historickým pojetím veřejné diplomacie je podle Peterkové propaganda. Z propagandy se posléze vyvinulo dnešní chápání veřejné diplomacie jako formy komunikace se zahraniční veřejností (Peterková, 2008a: 11–12).

Podle Peterkové již dnešní skutečnosti tedy neodpovídá ani chápání veřejné diplomacie jako propagandy (Peterková, 2008a: 12). Obdobně jako Peterková se i další autoři, věnující se veřejné a kulturní diplomacii, často vztahem mezi veřejnou diplomacií a propagandou zabývají. Pojetí veřejné diplomacie jako propagandy je podle mnoha autorů obtížně uchopitelné. Tomalová vnímá jako zásadní společný znak propagandy a veřejné diplomacie to, že cílem obou těchto aktivit je ovlivňování zahraniční představy o státu. Pojem propaganda byl ale v historickém vývoji narušen např. komunistickou nebo nacistickou minulostí. Naopak hlavní rozdíl mezi těmito dvěma pojmy můžeme podle Tomalové nalézt ve způsobu komunikace. Zatímco v propagandistických aktivitách je komunikace jednosměrná, veřejná diplomacie je vždy oboustranným komunikačním procesem reflektujícím také zpětnou vazbu publika (Tomalová, 2008: 19).

Podobný postoj k rozdílu mezi veřejnou diplomacií a propagandou zaujímá také J. S. Nye, který chápe naslouchání jako bytostní podmínku efektivního výkonu veřejné diplomacie (Nye, 2004a: 111). Propaganda, na rozdíl od veřejné diplomacie, znehodnocuje důvěryhodnost státu v zahraničí (Nye, 2004a: 107). Podle Nye „[...] ani nejlepší reklama nemůže prodat neoblíbený produkt [...] a] politiky, které vypadají omezeně vypočítavé nebo jsou arogantně prezentované [...] ne]produkují *soft power*“ (Nye, 2004a: 110; kurzíva doplněna autorem).¹⁸ Lze tedy konstatovat, že Nye chápe rozdíl mezi propagandou a veřejnou diplomacií v dichotomii dobra

¹⁸ But even the best advertising cannot sell an unpopular product, and, as we saw in charter 2, policies that appear narrowly self-serving or are arrogantly presented are likely to consume rather than produce soft power.

a zla, kdy veřejná diplomacie nabývá konotace pozitivní, zatímco propaganda je vždy jevem negativním.

Odlišně chápe rozdíl mezi veřejnou diplomacií a propagandou Melissen, který si všímá jejich vzájemného prolínání. V jeho pojetí tak při výkonu veřejné diplomacie často dochází i k propagandistickým prvkům. Zatímco propaganda se snaží vtisknout lidem již utvořený názor na skutečnost, veřejná diplomacie jim ponechává prostor pro volnou interpretaci. V této souvislosti Melissen uvádí, že zatímco veřejná diplomacie mysl zahraničního publika otevírá, propaganda svou činností mysl svých recipientů uzavírá (Melissen, 2005b: 18).

I podle Culla se veřejná diplomacie a propaganda, pokud oba tyto pojmy chápeme v neutrálním slova smyslu, překrývají. V jeho pojetí ale pro veřejnou diplomacii není tak důležitá nutnost interpretace zahraničním publikem. Veřejná diplomacie přerůstá v propagandu tehdy, když si vytyčuje nemorální cíle. Dalším Cullovým kritériem pro to, aby se propaganda transformovala na veřejnou diplomacii, je kladení důrazu na oboustrannou vzájemnost mezi jejím vysílatelem a zahraničním publikem (Cull, 2009: 23). Oboustrannou vzájemností má Cull blízko k Nyeovu rozlišení mezi veřejnou diplomacií a propagandou. Tam, kde ale hovoří Cull o oboustranné vzájemnosti, Nye používá termín naslouchání zahraničním publikem.

Na základě vysvětlení rozdílů mezi propagandou a veřejnou diplomacií v pojetí různých autorů lze tedy dojít k poněkud odlišnému názoru než k tomu, který zastává Peterková. Propagandu zkrátka nelze chápat jako historicky překonaný jev (viz Peterková, 2008a: 12). Propaganda je z veřejné diplomacie často obtížně odstranitelná. Veřejnou diplomacii bychom tak mohli chápat spíše jako ideální případ, ke kterému bychom se

měli přibližovat a oprošťovat se v ní od propagandy v co největší možné míře.

Podle Tomalové se dnes často hovoří o tzv. nové veřejné diplomacii. Tento pojem je používán od 90. let 20. století a souvisí se zaváděním moderních komunikačních technologií do veřejné diplomacie a také s nárůstem významu veřejného mínění v mezinárodních vztazích (Tomalová, 2008: 15). Ne všichni autoři se ale ztotožňují s datací do začátku 90. let. Melissen uvádí jako počátek nové veřejné diplomacie den 11. září 2001 a s tímto datem spjaté teroristické útoky na USA, jež byly doprovázeny přehodnocením významu americké veřejné diplomacie, převážně k zemím Blízkého východu (Melissen, 2005a: xx). Většina zemí se poté začala veřejnou diplomacií zabývat daleko hlouběji a ve větším měřítku (Melissen, 2005b: 8). Nová veřejná diplomacie se také daleko více odpoutává od propagandy (Melissen, 2005b: 11). Podle Melissena ale „[...] veřejná diplomacie není nezištnou záležitostí a není [jen] ‘měkkým’ nástrojem. Může usilovat o široký rozsah cílů, jako např. v oblasti politického dialogu, obchodu a zahraničních investic, ustanovení vazeb s občanskou společností [...], ale také disponuje ‘hard power’ cíli jako např. managementem aliancí, prevencí konfliktů nebo vojenskou intervencí“ (Melissen, 2005b: 14; kurzíva doplněna autorem).¹⁹

Důrazem na vojenské cíle veřejné diplomacie mají k Melissenovu pojetí blízko autoři Leonard, Steadová a Smewing. V jejich pojetí je totiž politicko-vojenská diplomacie jedním z typů diplomacie veřejné. Dalšími dvěma typy veřejné diplomacie, které tito autoři definují, jsou diplomacie ekonomická, a pro tuto práci nejdůležitější, diplomacie kulturně-sociální.

¹⁹ To be sure, public diplomacy is not altruistic affair and it is not a ‘soft’ instrument. It can pursue a wide variety of objectives, such as in the field of political dialogue, trade and foreign investment, the establishment of links with civil society groups beyond the opinion gatekeepers, but also has ‘hard power’ goals such as alliance management, conflict prevention or military intervention.

V každé zemi je přitom upřednostňován jiný z těchto typů veřejné diplomacie. V ekonomicky rozvinutých zemích, jako je např. Singapur, je důležitá diplomacie ekonomická, naopak v Pákistánu je třeba klást důraz spíše na diplomacii vojensko-politickou. Mimo kulturně-sociální, vojensko-politické a ekonomické diplomacie se zabírají Leonard, Smewing a Steadová také časovou dimenzí veřejné diplomacie. Aktivity veřejné diplomacie můžeme z hlediska délky jejich trvání rozlišit na reaktivní, proaktivní a budující vztahy. Zatímco reaktivní aktivity se formují během hodin až několika dnů, proaktivní jsou budovány v několika týdnech až měsících. Pro to, abychom vybudovali vztahy s ostatními státy na základě prosazení svých hodnot v zahraničí, a zároveň jsme si byli vědomi hodnot ostatních zemí (tzn., abychom dosáhli časové dimenze budující vztahy), je třeba rozvíjet veřejnou diplomacii několik let (Leonard – Stead – Smewing, 2002: 10–11).

Tabulka č. 2 Dimenze veřejné diplomacie podle Leonarda, Steadové a Smewinga

Cíl a délka jeho realizace	Reaktivní (hodiny až dny)	Proaktivní (týdny až měsíce)	Budující vztahy (trvající roky)
Vojensko-politický			
Ekonomický			
Socio-kulturní			

Zdroj: Leonard – Stead – Smewing (2002: 10), přeloženo a upraveno autorem

Kulturně-sociální dimenzi lze podle Tomalové ztotožnit s kulturní diplomacií, tu přitom od diplomacie veřejné odlišuje institucionální struktura. Zatímco veřejná diplomacie je více závislá na státě, diplomacie kulturní se snaží zachovat si na státu co největší možnou nezávislost

(Tomalová, 2008: 19). Podle Gienow-Hechtové a Donfrieda je ale pro dlouhodobý úspěch nejlepší cestou při realizaci kulturní diplomacie vyvážená kombinace činnosti státu a občanské společnosti. Úplná nezávislost kulturní diplomacie na státu sice není možná, přesto je třeba o ni stále usilovat, neboť lidé tvořící občanskou společnost disponují lepší schopností naslouchání (Gienow-Hecht – Donfried, 2010: 21–22) a jak již bylo několikrát zmíněno, pro veřejnou diplomacii je naslouchání nutnou podmínkou.

Odlišně než Leonard, Smewing a Steadová nahlíží na rozdíl mezi veřejnou a kulturní diplomacií Nicholas J. Cull. Ten vyděluje pět druhů veřejné diplomacie, mezi nimiž je i diplomacie kulturní. Ostatními typy jsou naslouchání,²⁰ prosazování,²¹ diplomacie výměny a mezinárodní vysílání. Všechny Cullovy typy veřejné diplomacie mají stejný cíl spočívající v ovlivňování zahraniční veřejnosti. Mezi sebou se ale liší ve čtyřech aspektech, těmi jsou časový rámec prosazování, směr toku informací, typ infrastruktury a zdroj důvěryhodnosti (Cull, 2009: 24).

Z hlediska těchto čtyř rozdílů lze říci, že:

1. Kulturní diplomacie je dlouhodobou aktivitou, jejíž informační tok je namířen od daného státu směrem k zahraniční veřejnosti. Kulturní diplomacie se opírá o infrastrukturu kulturních center a knihoven, její zdroj důvěryhodnosti je založen na kulturních autoritách.
2. Diplomacie naslouchání může být svým charakterem jak krátkodobá, tak i dlouhodobá. Její informační tok je směřován od zahraniční veřejnosti ke konkrétnímu státu. Naslouchání se opírá především

²⁰ Cull tak vnímá oproti ostatním autorům naslouchání nejen jako podmínku veřejné diplomacie, ale jako její svébytný typ. Naslouchání je podle Culla založeno na sběru dat o zahraničních veřejnostech a následném využívání těchto dat pro činnost v oblasti veřejné diplomacie (Cull, 2009: 18).

²¹ Diplomacií prosazování má Cull na mysli státem prosazované konkrétní politiky, ideje, či zájmy u zahraniční veřejnosti (Cull, 2009: 18–19).

o infrastrukturu jazykově kvalifikovaných zaměstnanců, zdrojem důvěryhodnosti je ověřovaná správnost využívaných metod.

3. Diplomacie prosazování je spíše krátkodobou záležitostí směřující k zahraniční veřejnosti. Prosazování je vedeno skrze zahraniční politiku státu a její důvěryhodnost je založena na úzkém vztahu mezi vládami jednotlivých států.
4. Diplomacie výměny je jako předposlední typ Cullovy veřejné diplomacie aktivitou velmi dlouhodobou. Aktivita tohoto typu diplomacie jsou namířeny jak k veřejnosti zahraniční, tak i směrem od ní, tedy ke státu, který tuto diplomacii prosazuje. Typickou infrastrukturou, zabývající se diplomacií výměny, je speciální úřad pro vzdělávání. Důvěryhodnost můžeme posuzovat na základě všímání si vzájemnosti mezi zahraniční a tuzemskou veřejností.
5. Posledním typem je mezinárodní vysílání, aktivita krátkodobá, směřující k zahraniční veřejnosti, založená např. na infrastruktuře zpravodajských kanceláří a produkčních studií. Důvěryhodnost je v tomto případě zajištěna dobrou žurnalistickou praxí rozhlasového vysílání (Cull, 2009: 25–26).

Tabulka č. 3 Cullovo pojetí veřejné diplomacie

Typ veřejné diplomacie	Časová realizace	Směr toku informací	Infrastruktura	Zdroj důvěryhodnosti
1) Kulturní diplomacie	dlouhodobá	k zahraniční veřejnosti	kulturní centra	kulturní autority
2) Diplomacie naslouchání	dlouhodobá i krátkodobá	od zahraniční veřejnosti	jazykově kvalifikovaní zaměstnanci	správnost využívaných metod
3) Diplomacie prosazování	krátkodobá	k zahraniční veřejnosti	zahraniční politika státu	úzký vztah s konkrétní vládou státu
4) Diplomacie výměny	dlouhodobá	oboustranný	speciální úřad pro vzdělání	všímání si vzájemnosti
5) Mezinárodní vysílání	krátkodobá	k zahraniční veřejnosti	zpravodajské kanceláře, produkční studia	žurnalistická praxe

Zdroj: Cull (2009: 24–25), upraveno a přeloženo autorem

Pokud srovnáme tuto definici veřejné diplomacie a její typy s předešlou koncepcí Leonarda, Steadové a Smewinga, pak můžeme konstatovat, že Cull chápe veřejnou diplomacii v užším slova smyslu než předešní autoři. Cullova typologie do velké míry vypouští z veřejné diplomacie ekonomickou a vojenskopolitickou dimenzi. Ty jsou ale podle Melissena taktéž její součástí (Melissen, 2005b: 14). Navíc je zcela jisté, že např. i rádiovým vysíláním může stát šířit svou kulturu do zahraničí. Stejně tak se například zahraniční studenti v hostitelské zemi seznamují s kulturou této země (viz např. Tomalová, 2008: 25). Z těchto důvodů je vhodnější pro tuto práci využít spíše rozlišení mezi veřejnou a kulturní diplomacií jak jej definuje Leonard, Steadová a Smewing.

K tomuto pojetí má v českém prostředí blízko Eliška Tomalová. Podle Tomalové je údělem kulturní diplomacie vytvořit prostřednictvím kultury „příznivé prostředí pro zahraniční politiku státu“ (Tomalová, 2008: 9). „Kulturní dimenze zahraniční politiky [formalizuje] spontánní kulturní působení [...] napomáhá uskutečňování přímých kulturních interakcí [...] s cílem ovlivnit interakce nepřímé“ (Tomalová, 2008: 9). Tzv. přímé a nepřímé interakce vytváří kulturní vztahy²² mezi jednotlivými kulturami. Zatímco přímými interakcemi je myšleno střetávání lidí z odlišných kultur, interakce nepřímé se týkají smýšlení a předsudků o lidech odlišné kultury. Nepřímé interakce jsou křehčího charakteru než interakce přímé a jsou přenášeny primárně „[...] ve filozofii, literatuře, hudbě, umění a módě“ (Tomalová, 2008: 9).

2.4 Kulturní diplomacie a její vztah k dalším příbuzným pojmům

Podle Gienow-Hechtové a Donfrieda je pojem kulturní diplomacie často zaměňován s pojmy veřejná diplomacie, kulturní výměna nebo s propagandou (Gienow-Hecht – Donfried, 2010: 13). V předchozí podkapitole byl již poměrně důsledně nastíněn rozdíl mezi kulturní diplomacií, veřejnou diplomacií a propagandou. Zbývá nám tedy objasnit pojem kulturní výměna. V souvislosti s kulturní diplomacií se ale také často hovoří o *brandingu* (např. Tomalová, 2008; Peterková, 2006). Právě těmto dvěma pojmům se budeme věnovat nyní.

Kulturní výměny se podle Culla s kulturní diplomacií překrývají. Cull nicméně vyděluje výměny jako svébytný typ veřejné diplomacie. Výměnná diplomacie je založena na vysílání svých občanů do zahraničí a naopak přijímání zahraničních návštěvníků za účelem jejich akulturace. Skrze tyto výměny se veřejná diplomacie snaží ovlivnit představy o své zemi

²² Mezi pojmy zahraniční kulturní vztahy a kulturní diplomacie je tedy zásadní rozdíl. Kulturní vztahy totiž vznikají přirozeně a bez zásahů vlády, ale vlády se prostřednictvím kulturní diplomacie tyto vztahy snaží ovlivňovat a koordinovat (Gienow-Hecht – Donfried, 2010: 14).

v zahraničí (Cull, 2009: 19–20). Kulturní výměny se netýkají jen umění, ale také oblastí výzkumu země, žurnalistiky či např. způsobu myšlení státu (Melissen, 2005b: 22).

Cílem *brandingu* je vytváření vlastní značky nebo image, které je typické především pro komerční sféru. Pokud *branding* vztahujeme ke kulturní (resp. veřejné) diplomacii, pak ve smyslu budování značky státu na základě pověsti v zahraničí (Peterková, 2006: 90). Slovo *branding* se objevuje ve více slovních kombinacích. V literatuře můžeme naleznout také pojmy *re-branding* (využívá např. Cull, 2009) nebo *nation-branding* (např. Melissen, 2005b).²³

Podle Melissena napomáhá *nation-branding* jednomu státu odlišit se od druhého. Veřejná diplomacie s tímto oborem marketingu neoddělitelně souvisí. Veřejná diplomacie a *branding* se ale liší ve dvou ohledech. První odlišnost je spjata se skutečností, že je *branding* oborem marketingu. Z toho vyplývá, že má oproti veřejné diplomacii daleko ambicióznější cíle. Veřejná diplomacie totiž z velké části nestojí na tržních mechanismech. Druhým rozdílem je, že *nation-branding* se snaží upravit identitu státu tak, aby byl vnímán ostatními pozitivně. V tomto ohledu je ale třeba dodat zásadní okolnost, na kterou Melissen upozorňuje. „[...N]ation-branding [může sice] zdůrazňovat státní identitu a reflektovat její ambice, ale nemůže postupovat [...] za existující sociální realit[u]“ (Melissen, 2005b: 20; kurzíva doplněna autorem).²⁴

Podle Olinse jsou v současnosti tři základní oblasti, ve kterých státy v oblasti *brandingu* soutěží, těmi jsou export, přímé zahraniční investice a turismus. V případě exportu tvoří národní značky (*national brands*)

²³ Název *nation-branding* kritizuje Peterková jako nehodící se pro vícenárodnostní státy. Peterková z tohoto důvodu raději hovoří o *brandingu země* (Peterková, 2006: 97).

²⁴ Second, nation-branding accentuates a country's identity and reflects its aspirations, but it cannot move much beyond existing social realities.

typické exportované produkty země. Příkladem může být značka Volkswagen spojovaná s Německem, Coca Cola s USA či Dior s Francií. V oblasti přímých zahraničních investic soutěží státy ve dvou ohledech, legislativním a emocionálním. V legislativní úrovni soupeří státy o to, kdo nabídne lepší právní podmínky pro vstup firmy na území svého státu (např. daňové úlevy, vzdělanost pracujících...), v úrovni emocionální jde o to, aby investor shledal konkrétní stát dostatečně atraktivním pro zahraniční investice. V oblasti turismu se *branding* snaží vtěsnat do mysli jedinců iniciace spojené s konkrétní zemí v oblasti národního umění, kultury, kuchyně, krajiny atd. (Olins, 2005: 172–175).

S kulturní diplomacií má *branding* podle Tomalové společné to, že pokud je obecně přijat jako strategie zahraniční politiky státu, mohou být poté i kulturní aktivity v rámci kulturní diplomacie využívány k prosazení „značky“ státu v zahraničí (Tomalová, 2008: 24).

3 VÝCHODISKA SOUČASNÉ ČESKÉ KULTURNÍ DIPLOMACIE

Sametová revoluce započala novou éru v budování pozitivního obrazu ČR v zahraničí. Podle Peterkové se ČR během událostí spojenými s přechodem k demokracii na tak malý stát těšila neobvyklému zájmu. Poté, co tento zájem opadl, bylo nutné pro přijetí do struktur EU pracovat intenzivně na pozitivním vnímání ČR v zahraničí. Snahy o vstup do této organizace vyvolaly potřebu ucelené koncepce jednotné prezentace v zahraničí (Peterková, 2011a).

V roce 2005 byla Ministerstvem zahraničních věcí České republiky (MZV ČR) vypracována tzv. Koncepce jednotné prezentace České republiky, jejíž hlavní předností byla její závaznost pro celou státní správu. Cílem koncepce bylo započít budování jednotného obrazu ČR v dlouhodobém horizontu. S koncepcí byla založena také Komise pro prezentaci ČR,²⁵ která koordinovala činnost institucí veřejné diplomacie, Českých center, poboček CzechTradu, CzechInvestu a CzechTourismu. Vedlejším důsledkem koncepce měla být mj. úspornost finančních nákladů na veřejnou diplomacii slučováním jednotlivých institucí v zahraničí do tzv. Českých domů, tedy jen do jednoho objektu pod jednotnou adresou (Belko, 2007: 85–86).

Po přijetí ČR do EU zájem o kooperaci v oblasti kultury při prezentaci ČR v zahraničí opadl. Opětovný nárůst aktivit byl spojen s českým předsednictvím v Radě EU v roce 2009. V rámci tohoto předsednictví byl kulturní rozměr diplomacie hodnocen velmi pozitivně, nicméně pádem vlády během předsednictví byl potenciál v oblasti kulturní prezentace výrazně narušen (Peterková, 2011a).

²⁵ V současnosti její působnost přebírá Odbor veřejné diplomacie. MZV ČR, dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/odbor_veřejne_diplomacie.html (14. 2. 2013).

V souvislosti s předsednictvím se rozmohla snaha o zviditelnění ČR jako země se svébytnou a vyspělou kulturou. Přes 900 kulturních akcí prezentovaných během předsednictví dopomáhalo k přiblížení se tomuto cíli. Mezi nejpodstatnější řadí MZV ČR např. kulturní akci *Roztančíme Evropu* konanou v Berlíně, či prezentaci českého předsednictví v Radě EU představenou v USA, která byla doprovázena filmem, uměním, divadlem, hudbou atd. V období českého předsednictví v Radě EU zároveň ČR předsedala Středoevropské kulturní platformě (viz níže). Během obou předsednictví bylo kulturními aktivitami upozorňováno na výroční události spojené se Sametovou revolucí (MZV ČR, 2010: 470–472).

V současnosti převládá v ČR ze tří oblastí veřejné diplomacie (politické, ekonomické a kulturní) jednoznačně složka ekonomická. Avšak po českém předsednictví v Radě EU zaznamenala kulturní diplomacie ještě jeden výrazný milník, světovou výstavu EXPO 2010 (Peterková, 2011a). Světové výstavy EXPO „[...] pomáh[ají] podporovat výměnu myšlenek a rozvoj světové ekonomiky, kultury, vědy a technologi[í...].²⁶ Světové výstavy mají navíc napomáhat zlepšení mezinárodních vztahů mezi svými účastníky.²⁷ EXPO 2010 bylo zaměřeno svým heslem *Lepší město, lepší život* na představení nových přístupů k životu lidí ve městě v podmínkách udržitelného rozvoje.²⁸ Český pavilon nazvaný *Media Hall* byl navštíven více než osmi miliony návštěvníky, čímž byl překonán rekord z bruselské výstavy konané v roce 1958. Ještě významnější úspěch pro kulturní diplomacii ČR představovalo získání stříbrné medaile za kreativitu, kterou uděluje Mezinárodní úřad pro EXPO (Peterková, 2011b: 361).

²⁶ Expo aims to promote the exchange of ideas and development of the world economy, culture, science and technology, to allow exhibitors to publicise and display their achievements and improve international relationships. Shanghai World Expo, dostupné na: <http://www.expo2010.cn/expo/expoenglish/awe/we/ind ex.html> (18. 2. 2014).

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Shanghai World Expo, dostupné na: <http://www.expo2010.cn/expo/expoenglish/oe/es/userobject1ai35588.html> (18. 2. 2014).

Hlavní nedostatek v oblasti české kulturní diplomacie tkví v tom, že není trvale podporována. V případech, kdy jsou vládou ČR stanoveny nějaké cíle, i přesto, že se o nich často hovoří, nejsou ve většině případů naplňovány. Ani výše zmíněná Koncepce jednotné prezentace není v dnešní době podle Peterkové realizována. Dodnes tak neexistuje komplexní a přitom závazná strategie budování dobrého jména v zahraničí, která by podle Peterkové měla pojmout jasně vymezené geografické a hodnotové priority ČR a vymezit klíčové aktéry české kulturní, ale i veřejné diplomacie. Veškeré iniciativy byly doposud uskutečňovány jen v jednotlivých rezortech, nikoliv napříč institucemi zabývajícími se veřejnou diplomacií. V oblasti kulturní diplomacie je ale koordinace s jinými odvětvími veřejné diplomacie potřeba (Peterková, 2011a).

V českém prostředí je kulturní diplomacie označována v oficiálních dokumentech často jako kulturní složka prezentace ČR v zahraničí. Tento pojem zahrnuje i ekonomickou stránku prezentace a turismus. Ačkoliv můžeme hovořit o tom, že kulturní diplomacie ČR ještě nenabyla podoby mnoha rozvinutějších států západní Evropy, snahy nezaostávat za těmito zeměmi jsou zjevné (např. zaváděním *brandingu* aj.). Z velikosti ČR ale vyplývá, že není v možnostech této země disponovat v kulturní oblasti zastoupením po celém světě (Tomalová, 2008: 38–39). V porovnání s ostatními malými státy a jejich veřejnou diplomacií (např. s Norskem), ČR doposud nenašla svébytné dlouhodobé téma,²⁹ na základě kterého by se profilovala. Česká veřejná a kulturní diplomacie si vytyčuje za cíl spíše přitáhnout k ČR pozornost projekty, ve kterých je zdůrazňována např. sounáležitost významných osobností k ČR (Peterková, 2008b: 20).

Zatímco v ostatních oblastech české veřejné diplomacie se prosazuje spíše konkurenční typ, kulturní diplomacie je charakteristická většinově

²⁹ Takovéto téma je v případě Norska humanitární pomoc (Peterková, 2008b: 20).

diplomacií spolupracující (Peterková, 2008b: 21). Rozdíl mezi těmito dvěma typy veřejné diplomacie je, že diplomacie konkurující se vyvíjí v prostředí, kde nejsou definovány základní zájmy jednotlivých zemí, a tudíž mezi sebou jednotlivé země na společných tématech nespolupracují. Naopak v rámci prosazování společných zájmů několika zemí se uplatňuje model diplomacie spolupracující (Peterková, 2008b: 10–11), jejímž příkladem může být např. Středoevropská kulturní platforma (MZV ČR, 2009) nebo tzv. uskupení EUNIC (*European Union National Institutes for Culture*) sdružující kulturní instituty zemí EU (Tomalová, 2011).

Uskupení EUNIC se budu ve své práci věnovat v souvislosti s Českými centry, nyní bych se tedy rád stručně zmínil o zapojení ČR do Středoevropské kulturní platformy (PCCE).³⁰ PCCE vznikla při první schůzce ministrů zahraničních věcí členských zemí organizace Regionální partnerství v roce 2001.³¹ Regionální partnerství je výsledkem spolupráce zemí Visegrádské skupiny se Slovinskem a Rakouskem. Při výše zmíněné první schůzce ministrů došlo i k vytyčení oblastí spolupráce, jednou z nich se stala právě i kultura (MZV ČR, 2009). Primárním cílem PCCE je koordinovat společné kulturní projekty a zájmy nejen v EU, ale i za jejími hranicemi. Od doby svého vzniku uspořádala platforma více než 50 projektů.³²

PCCE zůstala neinstitucionalizovaným uskupením, společné aktivity jsou tedy podnikány na základě domluvy mezi ministerstvy zahraničních věcí jednotlivých zemí. Jedenkrát za půl roku se ujímá jedna z účastnických zemí organizace společného zasedání, kde jsou prezentovány návrhy jednotlivých zemí na různorodé kulturní akce, ze kterých jsou posléze

³⁰ *Platform Culture – Central Europe*

³¹ Austrian Foreign Ministry, dostupné na: <http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/international-cultural-policy/platform-culture-central-europe.html> (13. 2. 2014).

³² Austrian Foreign Ministry, dostupné na: <http://www.bmeia.gv.at/en/foreign-ministry/foreign-policy/international-cultural-policy/platform-culture-central-europe.html> (13. 2. 2014).

vybrány ty, které budou realizovány. Realizaci konkrétní kulturní akce dostane na starost země, která na tuto aktivitu podala návrh (MZV ČR, 2009).

Za zmínku z mezinárodních projektů, do kterých je ČR v oblasti kulturní diplomacie zapojena, stojí také tzv. Česko-polské fórum. Činnost tohoto uskupení byla zahájena v roce 2008 na základě podepsání Memoranda o porozumění mezi českým a polským ministrem zahraničí.³³ Primární cíl uskupení není zaměřen na kulturní diplomacii, ale na podporu rozvoje společných aktivit Polska a ČR, které iniciují nevládní organizace.³⁴ Výrazná část podpořených projektů má nicméně kulturní podtext. V roce 2012 tak byl např. podpořen koncert konaný ve Španělské synagóze nebo např. projekt Polská sezóna, který se odehrával v Židovském muzeu v Praze za doprovodu koncertů různých žánrů.³⁵

V poslední koncepci zahraniční politiky, vydané MZV ČR v roce 2011, není kulturní rozměr veřejné diplomacie nikterak výrazně akcentován. V koncepci se sice hovoří o nárůstu významu prezentace kultury v zahraničí, do budoucna mají ale pro tento typ prezentace ČR přetrvávat tradiční nástroje. Jedinou plánovanou změnou v nástrojích české kulturní diplomacie, je zvýšená frekvence využívání nových typů médií (MZV ČR, 2011a: 22).

Hlavní teritoriální prioritou je pro ČR Evropská unie a celá euroatlantická civilizace, jejíž vliv v současném mezinárodním systému musí být podle MZV ČR zachován (MZV ČR, 2011a: 3–4). V oblasti kulturní diplomacie se koncepce zabývá také vzděláním a krajanskými spolky. ČR se bude do budoucna snažit využít potenciálu Čechů žijících v zahraničí, a jejich

³³ MZV ČR, dostupné na: http://www.mzv.cz/cesko-polske_forum/cz/memorandum/index.html (12. 4. 2014).

³⁴ MZV ČR, dostupné na: http://www.mzv.cz/cesko-polske_forum/cz/index.html (12. 4. 2014).

³⁵ MZV ČR, dostupné na: http://www.mzv.cz/cesko-polske_forum/cz/podpora_projektu/realizovane_projekty/rok_2012/index.html (12. 4. 2014).

znalostí zdejšího prostředí, ke zlepšení vnímání ČR zahraniční veřejností. V oblasti vzdělání se ČR zavazuje poskytovat stipendia mladým lidem za účelem vycestování do zahraničí, což může vyvolat následné prohlubování kulturní, ale i ekonomické a vědecké spolupráce ČR s ostatními státy. V oblasti vzdělání je třeba navazovat kontakty především s technologicky nejvíce vyspělými zeměmi. MZV ČR v tomto ohledu vychází z názoru, že navázání takovýchto kontaktů v zahraničí zajistí následně českým vědcům přístup k moderním technologiím, které mohou pomoci rozvíjet vědecké poznání (MZV ČR, 2011a: 22–23).

Tomalová současnou kulturní diplomacii pozitivně hodnotí především v oblasti ustálené organizační struktury. Mezery ale stále nalézá v oblasti absence široké a stabilní podpory české kulturní a veřejné diplomacie. Trvalá podpora je ale nutnou podmínkou veřejné diplomacie, bez které „[...] nelze příznivé vazby se zahraničním publikem ani vybudovat, ani udržet“ (Tomalová, 2011).

4 ROLE ČESKÝCH CENTER V KULTURNÍ DIPLOMACII ČR

Pokud porovnáme Česká centra s ostatními organizacemi české veřejné diplomacie (konkrétně s agenturami CzechInvest, CzechTrade a CzechTourism), lze říci, že Česká centra (ČC) disponují širším okruhem působnosti. Jejich činnost nesměřuje k jasně vymezeným jedincům. Pokud jsou v dané lokalitě zastoupeny všechny tyto organizace české veřejné diplomacie, jednotlivé agentury v oblastech společného zájmu spolupracují. Příkladem spolupráce všech tří zmíněných institucí mohou být projekty týkající se prezentace českého designu. Ve státech, kde nejsou pobočky CzechInvestu, CzechTradu a CzechTourismu zastoupeny, přebírají ČC i oblasti jejich činnosti. V těchto případech se ČC starají nejen o kulturní oblasti, ale také o investice (v případě agentury CzechInvest), obchod (v případě agentury CzechTrade) a turismus (v případě činnosti CzechTourismu) (Peterková, 2008a: 70).

Česká centra jsou zřizována MZV ČR jako příspěvkové organizace. ČC vykonávají také informační funkci, kdy poskytují České republice zprávy o zahraničním dění, ale zároveň informují i širokou zahraniční veřejnost o dění v ČR. ČC napomáhají českým státním i nestátním organizacím v jejich snaze prosazovat české zájmy mimo území České republiky. Tato činnost se týká rozvoje spolupráce s médii, s dalšími kulturními institucemi, ale i s organizacemi zajišťující vzdělání a podporující obchod (ČC, 2004).

4.1 Stručný vývoj Českých center

Předchůdcem Českých center byla tzv. Kulturní a informační střediska, která měla před rokem 1989 šířit socialistickou kulturu Československa do zahraničí. Síť těchto středisek se stala základem pro budoucí strukturu

ČC. Po roce 1989 byla upravena teritoria působení a způsob vykonávání činnosti (Stavinohová, 2007: 22).

Původní informační a kulturní střediska byla lokalizována především v socialistických zemích a vznikala již na přelomu 40. a 50. let 20. století. Mimo ryze socialistické země působila také např. v Egyptě a Indonésii. Nástroje působení těchto středisek byly de facto stejné jako dnes, tedy např. organizace koncertů, přednášky, promítání filmů atd. Mimo teritoriálního rozměru středisek se od dnešního fungování ČC odlišovaly také cíle. Náplní informačních a kulturních středisek nebylo v této době jen prohlubování přátelských vztahů a šíření informací, ale také propagace socialistické ideologie v boji proti ideologii buržoazní (Peterková, 2008a: 60–61).

K přejmenování organizace na Česká centra došlo v roce 1994 (Peterková, 2008a: 68). Svou dvacetiletou činností si ČC v mezinárodním prostředí vytvořila své stabilní místo (Tomalová, 2011). Právě tato organizace iniciovala během své činnosti diskusi o koordinaci prezentace ČR v zahraničí a vytvoření projektu *CzechIdea*, podporující etablování *brandingu* do české veřejné diplomacie. Vyvrcholením těchto aktivit bylo vytvoření Koncepce jednotné prezentace ČR v zahraničí (Peterková, 2008a: 68–69).

4.2 Organizační struktura Českých center

Ve struktuře MZV ČR náleží oblast spravování Českých center sekci ekonomické a kulturní, v jejím čele stojí náměstek ministra zahraničních věcí pro vnější ekonomické vztahy a prezentaci ČR v zahraničí (Stavinohová, 2007: 22). V čele ČC stojí generální ředitel, který je jmenován a odvoláván ministrem zahraničních věcí ČR. Na vytváření norem v rámci ČC se spolu s generálním ředitelem podílí také příslušné

organizační jednotky MZV ČR. Generální ředitel je hlavním reprezentantem Českých center. Do oblasti jeho působnosti patří předkládání návrhu rozpočtu, předkládání výroční zprávy, jmenování svého zástupce nebo sjednávání dohody o spolupráci s partnerskými organizacemi, mj. s CzechTourismem, CzechInvestem a CzechTradem. Generální ředitel ČC je také předsedou Konzultativní rady, jejíž členy sám jmenuje. Činnost Konzultativní rady je postavena na třech základních úkolech. Prvním je vytváření strategie činnosti ČC v souladu s koncepcí zahraniční politiky ČR. V rámci strategie činnosti generální ředitel určuje teritoriální zastoupení ČC ve světě. Povinností generálního ředitele je také vyjadřovat se ke koordinaci orgánů zahraniční činnosti, k hospodaření ČC a k výroční zprávě (ČC, 2004).

Současnou generální ředitelkou ČC je od září 2012 Vilma Anýžová. V této funkci nahradila Michaela Wellnera Pospíšila, který se z funkce generálního ředitele přesunul do pozice ředitele ČC v Paříži. Anýžová byla v minulosti ředitelkou ČC v Bukurešti a posléze pracovala jako programová náměstkyně Českých center. Ve své funkci se chce snažit získávat větší obnos financí z externích zdrojů (MZV ČR, 2012a).

Česká centra se člení na v Praze zastoupené ústředí Českých center a na Česká centra v zahraničí. Činnost ČC v zahraničí je koordinována ústředím (ČC, 2004). Ústředí Českých center v Praze se dále dělí na jednotlivé úseky. Vedle Úseku administrativy, zahrnujícího především Sekretariát, jsou zde také Úsek programu a komunikace, Úsek strategie a rozvoje a Ekonomické oddělení spravující rozpočet organizace.³⁶

Náplní činnosti Úseku programu a komunikace je vypracovávat koncepci činnosti Českých center. Ústředí ČC v Praze přiděluje každé zahraniční

³⁶ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/o-nas/kontakty/> (20. 2. 2014).

pobočce svého referenta, který pro tuto pobočku zařizuje záležitosti smluvní, administrativní a záležitosti spojené s dopravou (Stavinohová, 2007: 23). V pražském ústředí Českých center je tak v současné době pět koordinátorek, kdy každá spravuje tři až šest Českých center v zahraničí. Koordinátorka pro film např. spravuje ČC v Budapešti, Bukurešti a Sofii. Mimo funkce koordinátorky pro film jsou v ústředí ČC ještě koordinátorky pro hudbu, pro společenskovední projekty, pro design a výtvarné umění a také koordinátorka pro evropsko-unijní projekty, scénické umění a literaturu.³⁷ Součástí Úseku pro program a komunikaci je také tiskové oddělení, které mimo běžné komunikace s médii také spravuje internetové stránky a vydává časopis Českých center s názvem *CzEcho* (Stavinohová, 2007: 23).

V čele jednotlivých ČC v zahraničí stojí ředitelé jmenovaní a odvolávaní ředitelem generálním, jemuž jsou také ředitelé konkrétního ČC v zahraničí odpovědní. Ředitelem ČC se stává jedinec na základě výběrového řízení uspořádaného MZV ČR. Ředitel daného ČC v zahraničí odpovídá za aktivity pořádané ČC, za dodržování programu ČC a za realizaci ústředím stanovených cílů. Ředitel konkrétní pobočky ČC musí zodpovědně hospodařit s přidělenými finančními prostředky. V konkrétní zemi může být zřízeno více než jedno ČC (ČC, 2004). Tato situace se v současné době nicméně týká jen Německa, kde jsou zřízena Česká centra dokonce tři.³⁸ Ředitelem ČC v zahraničí se stávají osobnosti, které mají úzkou vazbu na české umělce, orientují se v kultuře a znají velmi dobře lokální podmínky v zemi, kde svou funkci zastávají (Stavinohová, 2007: 23).

³⁷ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/o-nas/kontakty/> (20. 2. 2014).

³⁸ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/o-nas/sit-cc/> (19. 2. 2014).

Organizační struktura zahraničních poboček ČC je případ od případu odlišná. V některých zemích disponuje ČC jen velmi omezenými prostorami a ředitel zde svou funkci vykonává pouze se svým zástupcem. V takovéto situaci často ČC disponuje jen malou kanceláří a role ředitele a jeho zástupce se stává o to náročnější. V jiných případech mají ČC v zahraničí mimo svých vlastních administrativních prostor také např. výstavní sál apod. (Stavinochová, 2007: 23).

4.2.1 Zapojení Českých center v síti Národních kulturních institutů Evropské unie

Síť Národních kulturních institutů Evropské unie (*European national institutes for culture*, neboli EUNIC) vznikla v roce 2006. EUNIC sdružuje 32 členů z 27 zemí EU.³⁹ Organizace umožňuje svým členům spolupracovat v lokálních podmínkách na společných projektech. Spolupráce má vést k prosazování kulturní rozmanitosti, jak v EU, tak i za jejími hranicemi.⁴⁰

EUNIC funguje na dvou úrovních, z níž první je úroveň centrální, složená z prezidenta a dvou viceprezidentů volených na funkční období jednoho roku. Na této úrovni se střetávají dvakrát ročně čelní představitelé jednotlivých kulturních institutů v Generálním shromáždění. Na druhé, lokální úrovni, mohou jednotlivé kulturní instituty sami iniciovat spolupráci s instituty ostatními.⁴¹

Z takto nastíněné organizační struktury vyplývají dva základní typy aktivit. Prvním typem jsou globální projekty prosazované za hranicemi EU, kam lze přiřadit např. projekt *Řešení konfliktů skrze iniciativy kulturní a občanské společnosti*, projekt *Kultura a rozvoj* nebo *Kulturní dialog mezi*

³⁹ EUNIC, dostupné na: <http://www.eunic-online.eu/?q=content/who-we-are> (20. 2. 2014). Z členských zemí EU nemá své zastoupení v tomto uskupení pouze Malta. Viz EUNIC, dostupné na: <http://www.eunic-online.eu/?q=eunic-members> (20. 2. 2014).

⁴⁰ EUNIC, dostupné na: <http://www.eunic-online.eu/?q=content/who-we-are> (26. 2. 2014).

⁴¹ EUNIC, dostupné na: <http://www.eunic-online.eu/?q=content/how-eunic-works> (26. 2. 2014).

*EUNIC a Čínou.*⁴² Druhou skupinou aktivit jsou projekty iniciované jednotlivými národními kulturními instituty, spolufinancované sítí EUNIC a realizované uvnitř EU. Mezi takovéto projekty patří např. Rumunským institutem vedená *Generace 89*. Úkolem tohoto projektu je podpořit diskuzi o zkušenostech a o budoucnosti generace narozené v roce 1989.⁴³ Dalším projektem je např. *Evropa bohatá na jazyky* snažící se vyvinout lepší politiku multilingvismu. Mezi těmito projekty lze nalézt také *Noc literatury*, která byla iniciována Českými centry.⁴⁴

Česká centra se stala členem EUNIC bezprostředně po vzniku této organizace, tedy v roce 2006. Podle Tomalové toto sdružení dopomáhá v silně konkurenčním prostředí obstát při zahraniční prezentaci státu. EUNIC také dopomáhá formou multilaterální spolupráce šetřit finance státu, které jsou do kulturní diplomacie investovány.⁴⁵ Tomalová hodnotí prozatímní postavení ČR v EUNIC jako slušné a uvádí, že by ČR do budoucna mohla pomýšlet i na vedení v této organizaci (Tomalová, 2011). K takovému kroku ale vzhledem ke způsobu volby prezidenta EUNIC, kdy se po roce činnosti první viceprezident stává prezidentem a druhý viceprezident viceprezidentem prvním, v následujících dvou letech nedojde. V současném vedení organizace EUNIC jsou totiž prezidentem Charles-Etienne Lagasse z Valonsko-Bruselského institutu, první viceprezidentkou je Annika Rembe ze Švédského institutu a druhým viceprezidentem Rafael Rodríguez-Ponga z Institutu Cervantes.⁴⁶

⁴² EUNIC, dostupné na: <http://www.eunic-online.eu/?q=content/eunic-global-projects> (26. 2. 2014).

⁴³ EUNIC, dostupné na: <http://www.eunic-online.eu/?q=content/generation-89> (26. 2. 2014).

⁴⁴ K projektům kofinancovaným sítí EUNIC viz EUNIC, dostupné na <http://www.eunic-online.eu/?q=content/eu-co-funded-projects> (26. 2. 2014). K projektu *Noc literatury* viz dále.

⁴⁵ Tuto skutečnost dokládá výše nastíněná skutečnost, že EUNIC projekty svých členů spolufinancuje.

⁴⁶ EUNIC, dostupné na: <http://www.eunic-online.eu/?q=content/eunic-board> (26. 2. 2014).

4.3 Oblasti působení Českých center

Hlavní náplní činnosti Českých center je „[e]fektivní zahraniční propagací České republiky posilovat její dobré jméno ve světě“ (ČC, 2012a). K naplňování tohoto cíle vyvíjí ČC činnost v pěti stěžejních oblastech. Oblastí první je kultura zahrnující veškeré své aspekty, mj. výtvarné umění, módu, architekturu atd. V kulturní oblasti kladou ČC důraz na prezentaci ČR jako kulturně bohaté a moderní země. Druhou oblastí působení je podpora vnějších ekonomických vztahů, v rámci této oblasti je dbáno na propojení kulturní oblasti se stěžejními českými průmyslovými značkami vyváženými za hranice ČR. Oblast třetí zahrnuje vzdělání, vědu a výzkum. Podpora ČR v zahraničí je v tomto odvětví zajištěna poukazováním na úspěchy české vědy, dalším výstupem je ale také např. šíření českého jazyka do zahraničí nebo spolupráce s vysokými školami. Důležitou oblastí spravovanou Českými centry je podpora ČR jako turistické destinace. Poslední hlavní oblastí zájmů ČC je poskytování informací o ČR široké veřejnosti (ČC, 2012a).

Z výčtu hlavních oblastí působení ČC je patrné, že zaměření této agentury nespadá pouze do činnosti kulturní diplomacie. ČC se snaží co nejvíce vzájemně propojovat kulturu s ekonomikou. Podle Peterkové tímto Česká centra poukazují na obtížnost rozlišení mezi kulturní a veřejnou diplomacií (Peterková, 2008a: 70). Nyní bych se rád zaměřil na pět hlavních oblastí ČC podrobněji. U každé z nich bych rád uvedl nástroje, kterými ČC naplňují svůj cíl efektivní propagace ČR v zahraničí.

4.3.1 Nástroje naplňování cílů v oblastech působnosti ČC

První oblastí působení je tedy kultura, která je při budování pozitivního obrazu Českými centry v zahraničí prioritou (Stavinohová, 2007: 22). ČC se v oblasti kultury zabývají výtvarným uměním, architekturou, designem, módou, scénickým uměním, filmem, hudbou a literaturou (ČC, 2012a).

Výčet těchto oblastí je velmi obsáhlý. Nelze proto prezentovat všechny aktivity. V této práci bude tedy uveden jen jeden příklad, *Noc literatury*. Právě tento projekt je třeba vyzdvihnout i díky jeho označení Peterkovou a Tomalovou (2013: 329) za jeden z nejúspěšnějších projektů ČR, který má navíc již několikaletou tradici.

Jak již bylo řečeno, *Noc literatury* je koordinována Českými centry v rámci sítě EUNIC. Cílem této akce je prezentovat soudobou literaturu jednotlivých členských států. Noc literatury navíc podporuje překlady prezentovaných literárních děl a napomáhá je prosadit na evropském trhu.⁴⁷

Projekt byl původně orientován jen na ČR, ale později o něj projevil zájem i zahraniční publikum. Během akce jsou předčítána díla na neobvyklých místech, která jsou pro četbu či pro posluchače zajímavá. Popularitě tomuto projektu dodává také skutečnost, že knihy jsou předčítány slavnými osobnostmi, většinou herci. Do zahraničí se projekt rozšířil v roce 2006. Pokud není za hranicemi ČR projekt přímo organizován Českými centry, pak se tato organizace alespoň podílí na programu akce a přispívá na místě aktuálními překlady děl českých autorů vydaných v zahraničí. Noc literatury je často doprovázena jinými kulturními aktivitami, jako je např. hudba nebo *street art* (Pilátová, 2013: 7–8).

Úspěšnost projektu Noc literatury lze podepřít informovaností českých, ale i zahraničních médií o této akci. Zmínek o Noci literatury je v médiích poměrně velké množství, následující výčet zpráv je tedy jen stručným výběrem. Třetímu ročníku Noci literatury se např. věnoval zpravodajský server iHNed.cz, který vyzdvihl především předčítání na netradičním místě atomového krytu hotelu Jalta v Praze (iHNed.cz, 2009). Server Novinky.cz

⁴⁷ EUNIC, dostupné na: <http://www.eunic-online.eu/?q=content/european-literature-night> (27. 2. 2014).

se v roce 2012 věnoval akcím šestého ročníku. Ve své zprávě informuje čtenáře, podobně jako v předchozím případě, o atraktivních místech konání na Smíchově, např. v pivovaru Staropramen nebo na lodi kotvící přímo na Vltavě. Zpráva také informuje o významných osobnostech, které na akci předčítaly (mj. herec Miroslav Táborský), ale také o možnosti stáhnout si do mobilního telefonu mapu s místy konání akce (Novinky.cz, 2012). O konání akcí Noci literatury v roce 2013 v českém prostředí informoval např. zpravodajský server iDNES.cz. Ten ve své zprávě upozorňuje na první ročník Noci literatury v Brně. Důležitým aspektem sdělení je především snaha poukázat na oblasti, ve kterých se Brno může aktivitami vyrovnat jiným evropským městům (Kubíčková, 2013).

Noc literatury získává pozornost i v zahraničí. Příkladem mohou posloužit média na Slovensku, ve Francii a Španělsku.⁴⁸ Slovenský zpravodajský server SME.sk informoval v roce 2013 o místech konání akce na Slovensku (Bratislava, Trnava, Trenčín, Žilina, Košice) a ve zbytku Evropy (Juhászová, 2013). Francouzský zpravodajský server deníku *Libération* v roce 2013 oznamoval první ročník Noci literatury ve Francii. Ve zprávě se věnoval mj. tomu, že akce vznikla v Praze, v jakých dalších evropských městech se akce koná, a kteří zahraniční autoři na akci vystoupí (Launet, 2013). Španělský *El País* upozornil své čtenáře v roce 2012 na konání již sedmého ročníku Noci literatury v Madridu. Vedle výčtu španělských osobností participujících na akci se věnuje *El País* také do programu zahrnuté poctě Václavu Havlovi. Na konci zprávy láká deník také na ochutnávku českého piva (El País, 2012).

Oblast podpory vnějších ekonomických vztahů, která představuje druhou významnou oblast činnosti ČC, je naplňována podporou různých veletrhů. V programu Českých center na rok 2013 bylo uváděno 37 akcí

⁴⁸ Právě tato média byla vybrána na základě jazykových schopností autora práce.

podporujících český obchod. Z této sumy se naprostá většina akcí konala v Rusku (konkrétně 31). Druhé pořadí v četnosti akcí na podporu českého obchodu zaštitěných Českými centry obsadila Jižní Korea se dvěma pořádanými akcemi. Další akce se konaly také v Nizozemsku, Itálii, Bulharsku a na Slovensku (vždy po jedné).⁴⁹

Propojení kultury a průmyslu, kterého chtějí ČC do budoucna využívat, se vztahuje také na podporu designu. Do oblasti podpory vnějších ekonomických vztahů tak můžeme zařadit i projekt *Brilliant by Design*, který vznikl v roce 2012. Snahou tohoto projektu je pomocí výstav poukazovat na kvality českého sklářského průmyslu (Peterková – Tomalová, 2013: 329).

Třetí stěžejní oblastí činnosti ČC je věda a vzdělání. Sem je třeba bezpochyby zařadit výuku českého jazyka. Jelikož ale bude věnována *České škole bez hranic* zvláštní kapitola, je třeba na tomto místě zmínit spíše témata spolupráce s bohemistickými odděleními na zahraničních školách, provoz knihoven s českou literaturou a v oblasti vědy připomínání významných výročí českých vědců.⁵⁰ Na vyzdvižení významných výročí českých vědců se zaměřil např. víceletý projekt věnovaný Českými centry Ottu Wichterlemu. Každý rok přitom zdůrazňoval určité výročí spojené s tímto českým vědcem. Rok 2011 byl věnován padesáti letům od vynalezení kontaktní čočky, rok 2012 čtyřicátému výročí jejího uvedení na trh a rok 2013 završil projekt připomenutím nedožitého stého výročí narození této osobnosti.⁵¹

Předposlední z hlavních oblastí činnosti ČC je podpora turismu. V této oblasti se ČC soustředí převážně na prezentaci jednotlivých českých

⁴⁹ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/program/obchod-prezentace> (27. 2. 2014).

⁵⁰ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/veda-a-vzdelavani/> (27. 2. 2014).

⁵¹ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/projekty/otto-wichterle22/> (27. 2. 2014).

regionů. Již dříve bylo zmíněno, že ČC v oblasti turismu nahrazují činnost CzechTourismu v zemích, kde tato agentura nemá zastoupení. Příkladem tohoto zastoupení může být České centrum ve Vídni, kde byla pobočka České centrály turistického ruchu zrušena koncem května 2013.⁵² V zastoupení CzechTourismu se tak např. v prostorách ČC ve Vídni v říjnu téhož roku konaly dny otevřených dveří prezentující dvoje české lázně, Luhačovice a Jáchymov.⁵³

O poslední, informační, oblast se stará tiskové oddělení při Ústředí ČC v Praze. Mimo běžné činnosti poskytování informací o ČC novinářům, plní svou roli také spravováním internetových stránek Českých center a vydáváním časopisu *CzEcho*. *CzEcho* byl původně čtvrtletníkem (Stavinohová, 2007: 23), který je od roku 2010 vydáván z důvodu úspor ČC pouze jednou ročně (Pospíšil, 2010: 3).

4.4 Teritoriální uspořádání Českých center

Síť ČC v současné době zahrnuje 22 zahraničních poboček, které se nachází ve dvaceti zemích světa a rozkládají se na třech kontinentech.⁵⁴ Pobočky ČC sídlí mimo Prahy také v Bratislavě, Vídni, Mnichově, Budapešti, Berlíně, Varšavě, Miláně, Bruselu, Haagu, Paříži, Londýně, Sofii, Bukurešti, Kyjevě, Madridu, Stockholmu, Moskvě, Tel Avivu, New Yorku, Tokiu, v Soulu a v Düsseldorfu.⁵⁵

Na základě tohoto výčtu je patrné, že ČC jsou zastoupena ve všech hlavních městech států sousedících s ČR. V Německu navíc sídlí ČC nejen v hlavním městě, ale také ve dvou městech dalších. Více než jednou pobočkou ČC na území jednoho státu disponují mimo Německa již jen

⁵² Česká centra, dostupné na: <http://wien.czechcentres.cz/cs/sluzby/cestovni-ruch/> (27. 2. 2014).

⁵³ Česká centra, dostupné na: <http://wien.czechcentres.cz/cs/program/detail/prezentace-lazni-luhacovice-as-a-lazni-jachymov/> (27. 2. 2014).

⁵⁴ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/o-nas/> (3. 3. 2014).

⁵⁵ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/o-nas/sit-cc/> (3. 3. 2014).

v ČR a v Rusku. V obou zemích jde však, na rozdíl od Německa, o specifické případy. V ČR, konkrétně v Praze, jsou ČC zastoupena v první řadě Ústředím Českých center plnícím funkci řídicí instituce ČC, které mj. kontroluje zahraniční pobočky.⁵⁶ České centrum Praha, které nelze zaměňovat s ústředím, má za cíl především informovat tuzemskou veřejnost o projektech prezentovaných Českými centry v zahraničí a také spolupracuje se zahraničními kulturními instituty mající sídlo v ČR.⁵⁷

V Rusku jsou obě pobočky ČC soustředěny do hlavního města Moskvy. Mimo běžné pobočky Českého centra⁵⁸ je v Moskvě také tzv. Český dům, který funguje mj. jako zázemí pro české firmy, které dlouhodobě působí na ruském trhu. Těmto firmám se také Český dům snaží zajistit obchodní partnery. Český dům je specifický i tím, že se jedná o největší zahraniční pobočku Českých center, která ve svých prostorách sdružuje také jiné agentury české veřejné diplomacie, konkrétně CzechTrade a CzechTourism.⁵⁹

Koncepce zahraniční politiky z roku 2011 neudává v oblasti kulturní a veřejné diplomacie žádné teritoriální priority. V tomto ohledu se liší např. od oblasti podpory demokracie a lidských práv nebo od rozvojové spolupráce (viz MZV ČR, 2011a: 19 – 21). Z teritoriálního uspořádání ČC lze ale některé tendence vyzorovat. Z 22 zahraničních poboček se jich 16 nachází v zemích Evropské unie.⁶⁰ Z 28 zemí EU jich svým zastoupením Česká centra pokrývají 14, tedy polovinu. V Koncepci zahraniční politiky z roku 2011 MZV ČR hovoří o EU jako o „[...] východisk[u], z něhož je třeba rozvíjet a prosazovat naše cíle a priority“

⁵⁶ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/o-nas/> (3. 3. 2014).

⁵⁷ Česká centra, dostupné na: <http://prague.czechcentres.cz/o-nas/> (3. 3. 2014).

⁵⁸ Česká centra, dostupné na: <http://moscow.czechcentres.cz/cs/> (3. 3. 2014).

⁵⁹ Česká centra, dostupné na: <http://cesky-dum.czechcentres.cz/cs/o-nas/> (3. 3. 2014).

⁶⁰ Pro bližší výčet zemí EU viz např. EU, dostupné na: http://europa.eu/about-eu/countries/index_cs.htm (3. 3. 2014).

(MZV ČR, 2011a: 3–4). Z tohoto pohledu se jeví jako přirozené směřovat ČC do států EU. Jak již bylo nastíněno, EU může následně ČR pomoci zapojit se v oblasti kulturní diplomacie do světových projektů prostřednictvím sítě EUNIC. Důvod specifického případu Moskvy, kde je mimo samotného Českého centra také ojedinělý Český dům, můžeme odůvodnit silnými ekonomickými zájmy v Rusku. Svou činností zde ČC může podporovat mj. také lidská práva, které chce ČR šířit mezi veřejností v Rusku (MZV ČR, 2011a: 14).

Nelze ale říci, že by se po celou dobu své existence Česká centra v zahraničí neustále rozvíjela. V roce 2010 byl Českým centřům snížen rozpočet, což mělo za následek nucená úsporná opatření a rušení některých zahraničních zastoupení. Během roku 2010 tak byla zrušena pobočka v Buenos Aires. Zavřeno bylo také zastoupení v Drážďanech, nicméně během tohoto roku bylo naopak v Německu otevřeno zastoupení v Düsseldorfu. České centrum v Římě bylo přesunuto do prostor budovy ve vlastnictví ČR v Miláně. Během tohoto roku bylo také rozhodnuto o ukončení činnosti ČC v Košicích (Pospíšil, 2011: 4). Toto centrum bylo uzavřeno v dubnu roku 2011 (ČC, 2012b: 60).

Poslední rozšíření zahraničního zastoupení ČC proběhlo v roce 2013, a to o pobočku v jihokorejském Soulu.⁶¹ Důvodem otevření ČC v Soulu byla obliba české kultury v Jižní Koreji a také snaha přitáhnout do ČR další jihokorejské turisty, kteří již dnes jeví o tuto zemi velký zájem. Budova ČC v Soulu je zmenšenou replikou pražské Staroměstské radnice, která získala název *Castle Praha* (ČC, 2013). ČC v Soulu se tak stalo čtvrtým zahraničním zastoupením Českých center mimo Evropu. Navíc je teprve pátým kulturním institutem evropské země v Jižní Koreji.⁶² Současná

⁶¹ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/o-nas/> (6. 3. 2014).

⁶² Dříve než ČR měly v Soulu zastoupení evropské kulturní instituty Německa, Francie, Británie a Itálie. Viz Česká centra, dostupné na: <http://seoul.czechcentres.cz/cs/o-nas/> (6. 3. 2014).

generální ředitelka sítě Českých center Vilma Anýžová by ráda opětovně rozšířila zahraniční zastoupení o pobočku v Jižní Americe. Generální ředitelka však konstatuje, že v současné době chybí ČC finanční prostředky a že k rozhodnutí o zřízení další pobočky je také nutný souhlas MZV ČR jako zřizovatele Českých center (Anýžová, 2013: 6).

5 ŠKOLSTVÍ A VÝUKA ČESKÉHO JAZYKA V ZAHRANIČÍ

Tato kapitola bude věnována školství jako výraznému aspektu šíření české kultury a jazyka v zahraničí. Svou strukturou se bude zaměřovat nejdříve na zapojení ČR do výměnné spolupráce s ostatními státy v oblasti školství, druhá část pak bude věnována šíření českého jazyka v zahraničí.

Za zastřešující instituci české kulturní diplomacie v oblasti školství můžeme označit Dům zahraniční spolupráce (DZS). Stejně jako ČC, i DZS je příspěvkovou organizací, nicméně zřizovatelem je v tomto případě Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy (MŠMT). DZS se zabývá zajišťováním vzdělávacích styků se zahraničím. Svou činnost zahájil již před více než třiceti lety, v posledních letech se ale jeho aktivity značně rozšířily, jelikož byly do jeho činnosti zahrnuty také výměnné programy *AKTION Česká republika – Rakousko, Středoevropský výměnný program pro vysoké školy (CEEPUS)*⁶³ a *Národní agentura pro evropské vzdělávací programy (NAEP)*.⁶⁴ Těmto třem subjektům bude věnována následující podkapitola.

5.1 Česká výměnná diplomacie v oblasti školství

Program *AKTION*, který má v působnosti DZS, vznikl před více než 20 lety a byl zřízen jako příspěvek bilaterální spolupráci mezi ČR a Rakouskem v oblasti vědy a vzdělání. Program slouží na podporu mladých vědců a zaměřuje se především na menší projekty (MŠMT, 2013). CEEPUS je naopak založen na spolupráci multilaterální. Tento program byl založen v roce 1995 smlouvou CEEPUS I mezi Rakouskem, Bulharskem, Maďarskem, Slovenskem a Slovinskem. V roce 2011 byla schválena

⁶³ *Central European Exchange Program for University Studies*

⁶⁴ Dům zahraniční spolupráce, dostupné na: <http://www.dzs.cz/cz/o-dzs/> (6. 3. 2014).

smlouva CEEPUS III, kterou se zavazují účastnické země⁶⁵ spolupracovat v oblasti akademických výměn na následujících 7 let.⁶⁶ Hostitelská země hradí přijíždějícím studentům veškeré náklady spojené se zdejšími běžnými životem. Jednotlivé účastnické země musí ročně poskytnout stipendia studentům a učitelům odpovídající stu kalendářních měsíců.⁶⁷

NAEP, jako další součást DZS, slouží ke koordinaci mezinárodního vzdělávání, informuje o vzdělávacích programech EU a propaguje české školství v zahraničí.⁶⁸ Do působnosti NAEP patří Program celoživotního učení, který se dělí na čtyři odvětví. Prvním z nich je program *Comenius*, zaměřující se na předškolní až středoškolský stupeň vzdělání, druhým je program *Erasmus*, orientující se na vysokoškolský stupeň vzdělání, program *Leonardo da Vinci* se specializuje na vzdělávání odborné a poslední program *Grundtvig* podporuje vzdělávání dospělých jedinců.⁶⁹ Od roku 2014 se Program celoživotního učení transformuje do programu *Erasmus+*.⁷⁰ Tento program oproti předchozím letům navyšuje rozpočet na zahraniční výměny o 40% a jeho ambicí je do roku 2020 umožnit studium a získání pracovních zkušeností více než čtyřem milionům Evropanů.⁷¹ NAEP spravuje také další programy, zajišťující např. zahraniční výměny studentů postgraduálního stupně studia (program

⁶⁵ Účastnickými zeměmi jsou v současné době Albánie, Rakousko, Bosna a Hercegovina, Bulharsko, Chorvatsko, ČR, Maďarsko, Makedonie, Moldavsko, Černá Hora, Polsko, Rumunsko, Srbsko, Slovensko, Slovinsko a Kosovo. Viz CEEPUS, dostupné na: <http://www.ceepus.info/default.aspx> (6. 3. 2014).

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Jeden stipendijní měsíc je měrnou jednotkou programu CEEPUS. Viz CEEPUS, dostupné na: <http://www.ceepus.info/default.aspx?CMSPage=65> (6. 3. 2014). Pro lepší pochopení je vhodné uvést příklad. Pokud by všichni studenti přijíždějící do hostitelské země využili čtyřměsíčního pobytu, pak by země musela pro naplnění kvóty sta udělených stipendijních měsíců ročně, udělit takovéto čtyřměsíční stipendium minimálně 25 studentům.

⁶⁸ Národní agentura pro evropské vzdělávací programy, dostupné na: http://www.naep.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=325& (11. 3. 2014).

⁶⁹ Národní agentura pro evropské vzdělávací programy, dostupné na: http://www.naep.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=17& (11. 3. 2014).

⁷⁰ EU, dostupné na: http://ec.europa.eu/education/tools/llp_en.htm (11. 3. 2014).

⁷¹ EU, dostupné na: http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm (11. 3. 2014).

Erasmus Mundus)⁷² či program *Mundus*, zajišťující výměny studentům ze zemí mimo EU v regionech východní Evropy, západního Balkánu, Středomoří a Střední Asie.⁷³

Pro zlepšení obrazu ČR provozuje DZS také značku *Study in the Czech Republic*, která se prostřednictvím internetových stránek snaží představit potenciálním zájemcům, jaké možnosti ČR nabízí.⁷⁴ Zájemce se snaží přilákat např. na dlouhou tradici kvalitní výuky v ČR, na bohatou českou historii, na nízké pobytové náklady či polohou ve střední Evropě, ze které je možné snadno poznat i další země.⁷⁵

5.2 Výuka českého jazyka v zahraničí

Čeština je v zahraničí šířena několika způsoby. Třemi základními rovinami jsou vysílání učitelů ke krajaňským komunitám, zřizování českých lektorátů na půdě zahraničních univerzit a komplexní vzdělávání v českém jazyce poskytované dětem z bilingvního prostředí. Zatímco první dvě roviny jsou v působnosti DZS, rovinu třetí zaopatřuje síť tzv. Českých škol bez hranic (MZV ČR, 2012b).

5.2.1 Působnost DZS ve výuce českého jazyka v zahraničí

DZS vyhledává vhodné kandidáty, kteří by mohli vycestovat za krajaňskými komunitami za účelem výuky českého jazyka a literatury. Tato organizace dále vybírá mezi zájemci z řad krajaňů žijících v zahraničí vhodné kandidáty ke studiu na českých vysokých a středních školách.⁷⁶ Na základě usnesení vlády o pokračování Programu podpory českého

⁷² Národní agentura pro evropské vzdělávací programy, dostupné na: http://www.naep.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=84& (11. 3. 2014).

⁷³ Národní agentura pro evropské vzdělávací programy, dostupné na: http://www.naep.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=85& (11. 3. 2014).

⁷⁴ Národní agentura pro evropské vzdělávací programy, dostupné na: <http://www.dzs.cz/cz/study-in/> (11. 3. 2014).

⁷⁵ Study in the Czech Republic, dostupné na: <http://www.studyin.cz/why-czech-republic/> (11. 3. 2014).

⁷⁶ Dům zahraniční spolupráce, dostupné na: <http://www.dzs.cz/cz/program-podpory-ceskeho-kulturniho-dedictvi-v-zahranici/obecne-informace-ucitele-u-krajanu/> (11. 3. 2014).

kulturního dědictví v zahraničí na léta 2011 až 2015 by v těchto letech mělo získat 15 krajanů možnost studovat v ČR dva semestry a 60 krajanů by mělo získat možnost studia na jeden měsíc. Vláda ČR navíc mezi lety 2011 až 2015 podporuje i dvoutýdenní kurzy metodiky výuky českého jazyka pro krajaňské učitele. Ročně má být dále umožněno dvanácti českým učitelům vycestování k českým komunitám v zahraničí za účelem výuky češtiny (Vláda ČR, 2010: 1). V současné době jsou vysláni čeští učitelé ke krajaňským komunitám v Jižní Americe,⁷⁷ v Evropě,⁷⁸ ve státě Chicago v USA a v Austrálii.⁷⁹

Úlohou českých lektorátů je podporovat studium českého jazyka na zahraničních univerzitách. Na zahraniční univerzity, které nabízí studijní program českého jazyka a literatury, jsou Českou republikou vysíláni lektoři, kteří se stávají po určité období zaměstnanci této univerzity. Náklady spojené s působením lektora na univerzitě ale částečně hradí i ČR. Z okruhu zájemců o lektorství vybírá vhodné kandidáty tzv. Komise pro lektoráty Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí, kterou svolává MŠMT, členy této komise jsou i zástupci z MZV ČR, DZS a zástupci českých vysokých škol věnující se českému jazyku a literatuře. DZS dále v této oblasti plní organizační výkony.⁸⁰ V současné době nalezneme ve světě 47 českých lektorátů v zahraničí. Ve státech EU se jich nachází 32.⁸¹ V ostatních částech Evropy je 8 lektorátů,⁸² v Asii pět,⁸³ jeden

⁷⁷ Konkrétně do Paraguaje, Brazílie a Argentiny. Viz Dům zahraniční spolupráce, dostupné na: <http://www.dzs.cz/cz/program-podpory-ceskeho-kulturniho-dedictvi-v-zahranici/pusobiste-ucitelu/> (11. 3. 2014).

⁷⁸ Přesněji do Chorvatska, Srbska, Rumunska, Ruska a na Ukrajinu. Viz tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ MŠMT, dostupné na: <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/podpora-vyuky-ceskeho-jazyka-a-literatury-v-zahranici?lang=1> (11. 3. 2014).

⁸¹ Více než jedním lektorátem jsou zastoupeny Francie (7), Polsko (6), Itálie (4), Německo (3), Maďarsko (2) a Belgie (2). Po jednom lektorátu disponují ze zemí EU Bulharsko, Chorvatsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Slovinsko, Španělsko a Británie. Viz Dům zahraniční spolupráce, dostupné na: <http://www.dzs.cz/cz/program-podpory-ceskeho-kulturniho-dedictvi-v-zahranici/prehled-lektoratu-a-lektoru/> (11. 3. 2014).

⁸² Dva lektoráty se nachází v Bosně a Hercegovině, tři v evropské části Ruska, po jednom pak v Makedonii, Srbsku a na Ukrajině. Viz tamtéž.

v Africe (Egypt) a jeden v Americe (USA). Oporou pro české lektory v zahraničí může být občasník *Krajiny češtiny*, jenž je od roku 2009 vydáván DZS a jehož cílem je sdílení informací o metodách výuky mezi lektory českého jazyka v zahraničí.⁸⁴

Studenti češtiny v zahraničí mohou dokázat své znalosti certifikovanou zkouškou. Certifikovanou zkoušku z českého jazyka pro cizince (CCE) je možné skládat od roku 2006 na Ústavu jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze. CCE je zaštitěna Mezinárodní organizací jazykových testerů (Vlasáková, 2009: 2) a lze ji složit na úrovních A1, A2, B1, B2 a C1 dle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Zkoušku lze navíc skládat i v zahraničí, konkrétně v ČC Berlín, Kyjev, Londýn, Mnichov, Moskva, Paříž, Sofie, Varšava a Vídeň, nebo na univerzitách v Jeně, Neapoli a ve Varšavě.⁸⁵

5.2.2 Česká škola bez hranic

Česká škola bez hranic (ČŠBH) vznikla na podporu udržení si české národní identity dětí narozených v zahraničí. ČŠBH nabízí vzdělávací programy pro děti od 18 měsíců života do 15 let. První pobočka byla otevřena v Paříži, kde v roce 2003 navázala na jazyková setkávání dětí, která probíhala v češtině. Zakladatelkou ČŠBH je Lucie Slavíková-Boucher.⁸⁶

ČŠBH slouží jako doplněk k běžnému vzdělání české mládeže v zahraničí. Vyučování probíhá výhradně v češtině. Mimo českého jazyka se ale děti učí i dějinám a zeměpisu českých zemí. ČŠBH se snaží plnit požadavky

⁸³ V Asii se nachází české lektoráty v Číně, Gruzii, Indii, Izraeli a jeden v asijské části Ruska (Jekatěrinburg). Viz tamtéž. K poloze Jekatěrinburgu viz Ekaterinburg, dostupné na: <http://www.ekburg.ru/aboutcity/> (11. 3. 2014).

⁸⁴ Dům zahraniční spolupráce, dostupné na: <http://www.dzs.cz/cz/program-podpory-ceskeho-kulturniho-dedictvi-v-zahranici-obecne-informace-o-krajinach-cestiny/> (11. 3. 2014).

⁸⁵ Univerzita Karlova, dostupné na: <http://ujop.cuni.cz/zkouska/informace/certifikovana-zkouska-z-cestiny-pro-cizince-ccc> (11. 3. 2014).

⁸⁶ Česká škola bez hranic, dostupné na: <http://www.csbh.cz/co-je-csbh> (11. 3. 2014).

MŠMT ČR na vzdělávání (Slavíková-Boucher, 2012: 25), přesto není tímto ministerstvem škola institucionálně uznána. Uznání ČŠBH ministerstvem školství by podle Peterkové vyvolalo změnu legislativy ČR. Na ČŠBH by se tato změna pozitivně projevila zkvalitněním výuky a také by odbourala mnoho administrativních překážek (Peterková, 2011b: 362), jako je např. povinnost dětí s českým občanstvím žijících v zahraničí každé dva roky splnit zkoušky z češtiny, literatury, dějepisu a vlastivědy. Institucionálně uznaná a v českém školství zakotvená ČŠBH by rodičům šetřila čas a práci věnovanou pro přípravu na tyto zkoušky (Slavíková-Boucher, 2009: 48).

Institucionálním uznáním a začleněním ČŠBH do vzdělávací soustavy ČR by byl naplněn jeden z cílů, který si tato instituce vytyčuje. Slavíková-Boucher by také ráda vytvořila platformu distančního vzdělávání pro děti ze vzdálenějších oblastí od poboček ČŠBH a také vzdělání gymnaziálního typu zakončené mezinárodní maturitní zkouškou obsahující i maturitu z češtiny (Slavíková-Boucher, 2009: 50–51).

Své přímé zastoupení má ČŠBH jen v zemích Evropy, konkrétně v Německu (4 pobočky), Švýcarsku (2 pobočky) Belgii, Francii a Británii. ČŠBH dále spolupracuje s různými typy českých škol na všech kontinentech kromě Asie.⁸⁷ Důvodem nezahrnutí těchto partnerských škol na ostatních kontinentech přímo pod ČŠBH je často skutečnost, že se jim prozatím nedaří plnit požadavky vzdělávacího programu ČŠBH. Jeho základním předpokladem je určitá úroveň češtiny žáků, umožňující v tomto jazyce komunikovat, a také pravidelná docházka dětí do české školy (Slavíková-Boucher, 2012: 26).

⁸⁷ Česká škola bez hranic, dostupné na: <http://www.csbh.cz/kontakt> (12. 3. 2014).

6 ZAHRANIČNÍ ROZHLASOVÉ VYSÍLÁNÍ ČESKÉ REPUBLIKY

Jelikož je televizní vysílání velmi nákladné, malé státy, mezi které ČR patří, se soustředují spíše na vysílání rozhlasové. Úkolem zahraničního rozhlasového vysílání není konkurovat velkým společnostem jako je např. *BBC World Service*, ale spíše navazovat kontakty s krajany v zahraničí. Do audiovizuální oblasti kulturní diplomacie lze zařadit i vývoz českých filmů do zahraničí (Tomalová, 2008: 26–27). V českých podmínkách se o tuto činnost starají do velké míry Česká centra, která nejen že promítají české filmy v zahraničí, ale také např. zajišťují cizojazyčné titulky k českým filmům či organizují spolupráci se zahraničními filmovými organizacemi. ČC dále propagují české filmy na mezinárodních festivalech.⁸⁸

Rozhlasové vysílání do zahraničí zajišťuje Český rozhlas 7 – Radio Praha. Při vysílání spolupracuje i s ostatními agenturami české veřejné diplomacie, např. s ČC. Vysílání přímo financuje MZV ČR (MZV ČR, 2011b). MZV ČR v minulých letech výrazně snížilo rozpočet Radia Praha, což vedlo začátkem roku 2011 ke zrušení zahraničního rozhlasového vysílání na krátkých vlnách. V současné době je tak živé vysílání ČRo 7 dostupné především na internetových stránkách. Snížení rozpočtu vedlo také k propouštění zaměstnanců, program vysílání nebyl nicméně výrazně pozměněn (ČRo, 2011).

Vysílání ČRo 7 Praha probíhá v 6 jazycích, které se střídají vždy po půl hodině vysílání. Zastoupenými jazyky jsou angličtina, němčina, francouzština, ruština, španělština a čeština. Zahraniční vysílání má v českých zemích hlubokou tradici, která byla započata již v roce 1936. Kromě internetového vysílání lze poslouchat stanici také prostřednictvím

⁸⁸ Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz/umeni/film/> (12. 3. 2014).

satelitu nebo skrze jiné radiové stanice v zahraničí, které Českému rozhlasu ponechávají v rámci svého vysílání prostor (MZV ČR, 2011b). Vysílání ČRo 7 v českém jazyce lze naladit na partnerských stanicích v Srbsku, na Ukrajině, na Slovensku, v Chorvatsku, v Rumunsku, v Austrálii a v USA. Vysílání v jazyce ruském je Českému rozhlasu umožněno v Rusku, Gruzii, ale také ve Španělsku. Vysílání ČRo 7 ve Španělsku v ruském jazyce je pozoruhodné vzhledem ke skutečnosti, že vysílání v jazyce českém a španělském zde chybí. Naopak španělská verze vysílání ČRo 7 je zajištěna v šesti zemích Latinské Ameriky.⁸⁹ Španělskému vysílání ČRo je ponechán prostor také na Floridě v USA, kde probíhá rovněž jediné vysílání na partnerských stanicích ČRo 7 v jazyce anglickém. Francouzské vysílání je zajištěno ve Francii a německé v Rakousku a Německu.⁹⁰

Další omezení ČRo 7 proběhlo začátkem roku 2013, kdy přestala tato radiová stanice na svých internetových stránkách překládat články ze zahraničního vysílání rozhlasu do češtiny. Obsah na webovém serveru ČRo 7 psaný v češtině je dnes zajištěn pouze v případech, kdy se jedná o záznam z českého vysílání stanice.⁹¹

I přes omezení vysílání ČRo 7 je ale nepravděpodobné, že by zahraniční vysílání zcela vymizelo. K takovému kroku by bylo třeba změnit zákon. Podle zákona č. 484/1991 Sb. „Český rozhlas provozuje rozhlasové vysílání do zahraničí na jednom rozhlasovém programu v pásmu krátkých vln prostřednictvím zemských vysílacích rádiových zařízení, popřípadě prostřednictvím jiných technických prostředků. Vysílání do zahraničí musí [...] přispívat k propagaci dobrého jména České republiky“ (Zákon č.

⁸⁹ Konkrétně v Argentině, Chile, Bolívii, Venezuele, Ekvádoru a v Mexiku. Viz Český rozhlas, dostupné na: <http://www.radio.cz/cz/static/jak-poslouchat-radio-praha> (13. 3. 2014).

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

484/1991, §3/čl. 2). V roce 2013 byla navíc mezi MZV ČR a ČRo podepsána nová Smlouva o zajištění a provozování rozhlasového vysílání do zahraničí, která definuje další okruh spolupráce mezi těmito dvěma institucemi na základě výše citovaného zákona (MZV ČR, 2013d).

7 KRAJANÉ JAKO SUBJEKT ČESKÉ KULTURNÍ DIPLOMACIE

V případě ČR tvoří krajané důležitý subjekt kulturní diplomacie, který má pro malý stát nevyčíslitelný význam. Krajané totiž často formují obraz ČR v oblastech, kam jiné české zastoupení není schopno zasahovat (Peterková, 2010: 349). Z tohoto hlediska je tedy podpora krajanů, ať již tradičních nebo novodobých, nezbytným předpokladem úspěšné prezentace ČR v zahraničí. Krajané pocítující podporu své mateřské země a následně projevují o ČR větší zájem (Peterková – Tomalová, 2013: 326), což je bytostným předpokladem pro udržení českých zvyků a tradic, které krajané prezentují, ať už vědomě či nikoliv, hostitelské zemi. Krajany tak lze považovat za neformální diplomaty státu (Tomalová, 2008: 27).

Těchto neformálních diplomatů přitom není vůbec zanedbatelné množství, jedná se o 2 miliony lidí hlásících se k českému původu. Krajané nejsou homogenní jednotkou. Jsou mezi nimi lidé, kteří žijí v hostitelské zemi už po generace, z nichž někteří již ani neovládají češtinu, jiní opustili české země z historicko-politických událostí ve druhé polovině 20. století (Eisenbruk, 2009: 9). Mezi krajany se ale nachází i novodobí emigranti, kteří opustili ČR dobrovolně za účelem založení smíšené rodiny. V dnešní době umožňuje svoboda vycestování poklidný návrat do rodné země, a tedy i větší smysluplnost pro krajany být v kontaktu s původním prostředím (Slavíková-Boucher, 2009: 48).

Zpočátku byly krajanské komunity finančně podporovány skrze zahraniční rozvojovou pomoc, což bylo ale České republice ze strany OECD vytýkáno.⁹² Dnes probíhá financování krajanských spolků skrze prostředky vyčleněné za tímto účelem na MZV ČR. Struktura MZV ČR se v oblasti krajanských záležitostí v minulosti často měnila (Eisenbruk, 2009: 9).

⁹² Tato situace trvala až do roku 2001 (Eisenbruk, 2009: 9).

V českém prostředí se krajařskou tematikou zabývá několik institucí. První z nich je MZV ČR, konkrétně jeho Pracoviště pro krajařské záležitosti, v jehož čele stojí zvláštní zmocněnec. Aktivity tohoto pracoviště v posledních letech narostly. V jeho působnosti není jen financování krajařských aktivit, ale také administrativa krajařů se týkající (Peterková – Tomalová, 2013: 327).

Podpora českých krajařů žijících v zahraničí je do velké míry postavena na vzdělávání, kterému již byla věnována samostatná kapitola. Další oblastí, kterou financuje vláda ČR, je podpora kulturních aktivit a jiné činnosti různých spolků českých krajařů. Finanční prostředky v souvislosti s krajařy v zahraničí uvolňuje vláda ČR také na „[...] oprav[y] krajařských škol, spolkových domů, drobných památek a dalších prvků českého kulturního dědictví v zahraničí (Vláda ČR, 2010: 2).

7.1 Role MZV v krajařských záležitostech

V čele současného Pracoviště MZV ČR pro krajařské záležitosti stojí Zvláštní zmocněnec pro krajařské záležitosti Karel Kühnl.⁹³ Do své funkce byl jmenován v říjnu roku 2013. Role pracoviště je založena na třech základních oblastech. První oblastí je přerozdělování financí na kulturní projekty krajařských spolků v zahraničí, tedy na již zmíněné opravy památek atd.⁹⁴ V tomto ohledu musí ministr zahraničních věcí společně s místopředsedou vlády jednou ročně předložit plán výdajů na podporu krajařů a zahraničního kulturního dědictví. Současně musí dodat také odhad vývoje přerozdělování financí na následující dva roky (Vláda ČR, 2010: 2). Druhá oblast se týká vzdělání pro krajařy.⁹⁵ Vláda v této oblasti nařizuje MZV ČR, aby společnými silami s místopředsedou vlády

⁹³ Činnost tohoto pracoviště MZV měly v působnosti původně Odbor krajařských a nevládních styků a posléze Odbor kulturních a krajařských vztahů. Funkce zmocněnce pro krajařské záležitosti byla vytvořena v roce 2008 (Eisenbruk, 2009: 9).

⁹⁴ MZV ČR, dostupné na: http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/index.html (21. 3. 2014).

⁹⁵ Tamtéž.

a ministrem školství vybírali vhodné kandidáty pro udělení stipendia na různé formy studia a kurzů pro krajanů v ČR. S MŠMT dále MZV spolupracuje na výběru českých učitelů působících u krajanů v zahraničí (Vláda ČR, 2010: 2). Třetí oblast lze označit za administrativní, MZV v ní uděluje potvrzení o příslušnosti k české krajské komunitě a vede adresář krajských spolků.⁹⁶

Kromě finanční podpory krajanů tvoří důležitý nástroj kulturní diplomacie také různá ocenění. MZV ČR uděluje za účelem podpory krajanů trofej *Gratias agit*, která oceňuje od roku 1997 osobnosti a organizace za šíření dobrého jména v zahraničí. Cena může být udělena i osobám bez české národnosti a státnosti. Kandidáty může navrhnout i občanská společnost v ČR a v zahraničí. Kandidáti musí být nominováni do konce každého roku, nominaci lze při neudělení ceny opakovat (MZV ČR, 2002).

7.1.1 Financování českých krajanů vládou ČR

Cílem této podkapitoly je zjistit, které české komunity v zahraničí jsou vládou ČR finančně nejvíce podporované. Při analýze výdajů MZV ČR na krajské projekty se budu soustředit na léta 2013 a 2014. Rok 2013 mi poslouží především pro ověření, zda v případě určité země nebyl v roce 2014 podpořen určitý velký projekt, který výdaje na konkrétní zemi v tomto roce výrazně navýšil. Zemí, ve kterých byly krajské spolky podpořeny finančně v obou letech, je celkově 48.⁹⁷

Ministerstvo zahraničních věcí nejvíce financovalo v letech 2013 a 2014 krajské komunity v USA, Austrálii, na Ukrajině, v Německu, Kanadě,

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Mezi tyto země patří Argentina, Austrálie, Belgie, Bahrajn, Bosna a Hercegovina, Brazílie, Bulharsko, Dánsko, Egypt, Finsko, Francie, Gruzie, Chorvatsko, Island, Itálie, Izrael, Kanada, Kolumbie, Kuba, Libanon, Litva, Lucembursko, Maďarsko, Moldavsko, Namibie, Německo, Nizozemsko, Norsko, Nový Zéland, Paraguay, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko, Saudská Arábie, Slovensko, Srbsko, Súdán, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Ukrajina, USA, Uruguay, Británie, Venezuela. Mimoto byly v jednom z těchto dvou roků podpořeny krajské komunity také v Chile, Irsku, Jižní Koreji, na Kypru, v Mexiku, Sýrii (v roce 2013) a Irsku (v roce 2014) (viz MZV ČR, 2013a; MZV ČR 2014).

na Slovensku, v Británii, Chorvatsku, Švýcarsku a Itálii (seřazeno sestupně podle výše podpory v roce 2014; viz MZV ČR, 2013a; MZV ČR 2014).

U třech zemí, jejichž krajaňské spolky čerpají největší částky, bych se nyní rád pozastavil podrobněji a pokusil se najít důvody, proč je jejich podpora tak vysoká. V případě USA je způsobeno prvenství bezpochyby početností českých krajanů zde žijících. V USA dnes žije 1,3 mil. obyvatel hlásících se k českému původu a 300 tis. dalších k původu československému. Toto číslo činní z krajanů v USA nejpočetnější českou komunitu za hranicemi ČR (MZV ČR, 2013b). Emigrace Čechů do USA byla započata zhruba v polovině 19. století (Vaculík, 2002: 10). Z důvodu hustě osídleného východního pobřeží Severní Ameriky, pokračovali Češi po vylodění v New Yorku často dále na západ. Již v rámci první vlny českých migrantů do USA byly vydávány české noviny. Krajané v USA byli od počátku geograficky odděleni, což vedlo k jejich rychlé asimilaci (Vaculík, 2002: 16–17). Geografická izolace spolků v USA způsobuje, že jsou nejednotné. Krajané žijící v USA jsou často členy několika spolků najednou. Spolky navíc zpravidla nepřesahují svým vlivem území jednoho státu federace a zaměřují se často na jedno konkrétní téma (MZV ČR, 2013b).

Méně jasná je situace velkoplošného financování krajanů v Austrálii. Česká komunita v Austrálii je totiž svým počtem až na osmém místě (MZV ČR, 2013c). MZV ČR nezveřejňuje jasnou příčinu vysoké finanční podpory krajanů v Austrálii. Značné finanční obnosy jsou zde pravidelně poskytovány projektům na podporu češtiny a českých škol (viz např. MZV ČR, 2013a nebo MZV ČR 2014). Určitým důvodem vysokého financování krajanů v Austrálii může být také to, že na rozdíl od ostatních zemí, které disponují početnější českou komunitou, v Austrálii není zastoupeno ČC. Absence ČC by tak zčásti mohla být suplována činností různých spolků.

ČC nicméně není zastoupeno ani v Kanadě a Argentině, které mají početnější českou komunitu než Austrálie.⁹⁸

Česká komunita na Ukrajině je tvořena přibližně 10 tisíci usedlíky, třetina z nich má přitom češtinu jako svůj rodný jazyk. Oproti USA na Ukrajině nejsou převážně přítomni čeští migranti z 20. století. Drtivá většina Čechů se sem dostala během 19. století, kdy byli lákáni carským Ruskem, které mělo zájem nově nabyté území osídlit v nejlepším případě majetným obyvatelstvem, které by mělo prostředky na koupi půdy a její následné obdělávání. Češi mohli díky své technické vyspělosti na Ukrajině rozvinout zemědělství (Bednaříková a kol., 2009: 86–87). Na Ukrajině se brzy vytvořily krajanské spolky a také české školy, oba typy těchto institucí byly ale postiženy ve 30. letech stalinismem a jejich činnost začala být obnovována až s nezávislostí Ukrajiny. Jediný krajanský spolek, který přežil celé období komunismu, je tzv. Česká beseda založená již v roce 1867. Přibližně 20 dnešních spolků zastřešuje Česká národní rada Ukrajiny. Ačkoliv je často výuka češtiny společně s uchováváním českých tradic hlavním cílem spolků, mnohdy neovládá češtinu ani jejich předseda. Problém pro udržování české kultury představuje také imigrace nečeských obyvatel do specificky českých, dlouhodobě izolovaných vesnic (Bednaříková a kol., 2009: 88–90). Na Ukrajině má tedy spolková činnost krajanů velmi hlubokou tradici, kterou je důležité podporovat a uchovávat. Bez široké podpory je totiž na Ukrajině česká komunita ohrožena asimilací. Vzдор úplné asimilaci českých krajanů na Ukrajině může být tedy důvodem, proč MZV přispívá poměrně vysoké částky krajanům v této zemi.

⁹⁸ Pro výčet zemí se zastoupením ČC viz kap. 4.4. Země s největší českou komunitou v zahraničí jsou USA, Kanada, Rakousko, Německo, Británie, Slovensko, Argentina a Austrálie (řazeno sestupně podle počtu českých krajanů, viz MZV ČR, 2013c).

7.2 Role Parlamentu ČR v krajaňských tématech

Ve struktuře obou komor českého parlamentu je vyčleněn prostor pro krajaňská témata. V případě Poslanecké sněmovny (PS) spadají krajaňské záležitosti do činnosti Podvýboru pro styky s krajaňy, který působí v rámci Zahraňičního výboru.⁹⁹ Na půdě Senátu má krajaňská témata na starosti Stálá komise Senátu pro krajaňy žijící v zahraňičí. Komisi Senátu lze považovat za stabilní a v oblasti kulturní diplomacie dobře ukotvenou instituci, která se často účastní rozličných aktivit týkajících se krajaňů. Oproti tomu Podvýbor pro styky s krajaňy při PS aktivitou poněkud zaostává, ačkoliv se v minulosti vyjadřoval k určitým důležitým tématům v této oblasti, např. ke Koncepci vztahu MZV k Čechům v zahraňičí (Peterková – Tomalová, 2013: 330).

Činnost Senátu v krajaňských záležitostech obnaší především dva důležité úkoly. Prvním z nich jsou zahraňiční návštěvy senátorů u krajaňských komunit, druhým je pořádání seminářů týkajících se krajaňství. Dosud poslední zahraňiční cestou senátní komise bylo navštívení české komunity v Bulharsku za účelem oslav 40. výročí Společnosti bulharsko-českého a slovenského přátelství. Mimo oslav výročí byla během čtyřdenní návštěvy navštívena také česká komunita v Plovdivu. Zde proběhlo seznámení se s činností Československého klubu T. G. Masaryka. Senátoři se mohli během setkání zároveň ujistit, že finanční prostředky vynakládané vládou na české krajaňy v Bulharsku jsou využívány s rozvahou a investovány užitečným způsobem. Při této příležitosti také senátoři přislíbili zaslání českých knih, které klub potřebuje k podpoře znalosti češtiny v Bulharsku (Šrámková, 2013). V současně probíhajícím devátém

⁹⁹ Aktuální název podvýboru je čerpán z internetových stránek Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (viz <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=3312>, 14. 3. 2014). V případě Poslanecké sněmovny se název tohoto podvýboru mění de facto s každým novým volebním obdobím. V minulém volebním období se tak např. uplatňoval název podvýbor zahraňičního výboru pro styky s krajaňy, prezentaci České republiky v zahraňičí a vnější ekonomické vztahy (viz Peterková – Tomalová, 2013: 330).

funkčním období Senátu (volební období 2012 – 2014) byly podniknuty také zahraniční cesty ke krajanům na Ukrajinu a do Itálie.¹⁰⁰

Prozatím poslední Senátem zaštitěná konference zabývající se českými krajany byla věnována tématu emigrace z České republiky po roce 1989. Výstupem konference je i publikovaný sborník. Cílem setkání bylo identifikovat zájmy nové generace emigrantů a nalezení vhodného způsobu úpravy legislativy umožňující bezproblémový návrat krajanů do původní vlasti. Naplnění těchto cílů měly napomoci i příspěvky krajanů, kteří se v minulosti o takovýto návrat snažili.¹⁰¹ Poslední zásadní činností Stálé komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí je vydávání usnesení, ve kterých mj. schvaluje a zaštituje různé akce týkající se krajanských aktivit¹⁰² nebo např. podporuje kandidáty na cenu *Gratias Agit*.¹⁰³

O Podvýboru pro styky s krajany na půdě PS lze konstatovat, že je ve své činnosti méně aktivní než senátní komise. Zatímco u současného volebního období PS je obtížné pro toto tvrzení nalézt argumenty, protože byl podvýbor ustanoven teprve nedávno, přesněji 4. 3. 2014 (PS PČR, 2014), ve volebním období minulém lze slabou aktivitu dokázat tvrzením, že za 3 roky své činnosti vydal podvýbor jen 2 usnesení. První z těchto usnesení se týkalo zaštitění semináře věnovaného Čechům žijícím na Slovensku, usnesení druhé se krajanů navíc týkalo jen rámcově, jelikož

¹⁰⁰ Senát Parlamentu České republiky, dostupné na: <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/web/internet/9/struktura/komise/skkz/cesty> (17. 3. 2014).

¹⁰¹ Senát Parlamentu České republiky, dostupné na: <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/68062/57269/57097> (17. 3. 2014).

¹⁰² K tomu viz např. schválení konání Mezinárodního krajanského festivalu, dostupné na Senát Parlamentu České republiky: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=71283&id_var=59905 (17. 3. 2014) nebo zaštitění výstavy s názvem „Rackové s křikem poletují kolem mne“, dostupné na Senát Parlamentu České republiky: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=66606&id_var=56096 (17. 3. 2014).

¹⁰³ K vyjádření stanoviska Senátem PČR k udělení této ceny viz např. vyjádření k osobě Jaroslava Havelky, dostupné na Senát Parlamentu České republiky: http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/webNahled?id_doc=71279&id_var=59901 (17. 3. 2014).

bylo zaměřeno spíše na obecnou prezentaci ČR v zahraničí, která v tomto období do činnosti podvýboru taktéž spadala.¹⁰⁴

7.3 Role ČRo v krajanské tematice

Jak již bylo dříve nastíněno, vysílání ČRo 7 je zaměřeno především na české krajany v zahraničí. Nástrojem české kulturní diplomacie v působnosti ČRo ale není jen rozhlasové vysílání, nýbrž také provozování internetového serveru www.krajane.net (MZV ČR, 2011b).

Obsah těchto internetových stránek vytvářejí Češi v zahraničí. Cílem internetového serveru je doplnit vysílání rozhlasu o informace o Češích žijících za hranicemi ČR. ČRo spravuje tyto internetové stránky od roku 2004, při své činnosti spolupracuje redakce s krajanskými spolky a s MZV ČR. ČRo vede rejstřík krajanských organizací a spolků,¹⁰⁵ spravuje také tzv. krajanský kalendář, který oznamuje každý měsíc akce konané českými krajany v zahraničí.¹⁰⁶ Informace o akcích získávají autoři přímo z řad krajanů prostřednictvím emailu nebo Facebooku. Na měsíc březen roku 2013 bylo na serveru www.krajane.net oznámeno 39 krajanských akcí. Většina těchto akcí byla pořádána českou komunitou v Chorvatsku (celkem 29 akcí),¹⁰⁷ dále server informoval o akcích ve Švýcarsku (2 akce) a Lucembursku (2 akce), pozornost si získaly také akce v Británii, Rusku, Německu, Řecku, Belgii a na Slovensku (po jedné akci). Mezi referovanými akcemi byly obsaženy např. pro březen charakteristické maškarní plesy a průvody, dále také večery s hudbou, tancem, divadlem, knihou či filmem, přátelská setkání, pozvání na mši, představení významné

¹⁰⁴ Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=3310&o=6&kk=2> (17. 3. 2014).

¹⁰⁵ Český rozhlas, dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/krajane/onas/> (21. 3. 2014).

¹⁰⁶ Český rozhlas, dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/krajane/kalendar> (21. 3. 2014).

¹⁰⁷ Chorvatsko má ve výčtu akcí silné zastoupení často (sledované období leden 2013 – březen 2014). Viz Český rozhlas, dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/krajane/kalendar/> (21. 3. 2014).

osobnosti aj. Součástí kalendáře je i přehled akcí konajících se v ČR (Kmentová, 2014).

ČRo mimo serveru krajane.net inicioval v roce 2012 také anketu s názvem Zahraniční Čech/Češka roku 2012. Z nominací od občanské společnosti bylo vybráno 20 osobností, se kterými byly natočeny rozhovory odvysílané Českým rozhlasem a Českou televizí. Z těchto dvaceti zahraničních osobností posluchači následně vybírali vítěze ankety. Anketa byla součástí akce Češi ve světě – oslavy dne české státnosti 2012 (Krupička, 2012), která byla v tomto roce věnována právě krajanům. Vítězkou ankety se nakonec stala zakladatelka hnutí Stonožka Běla Gran Jensenová žijící v Norsku. Cílem hnutí Stonožka je vybírat finance z prodeje výrobků dětí na vybavení nemocnic a škol v zemích postižených válkou (ČRo, 2012).

Anketu kritizoval např. senátor za ODS Tomáš Grulich, který se pozastavil především nad výběrem 20 kandidátů. Jejich způsob výběru Českým rozhlasem a Českou televizí nebyl podle Grulicha uveden. Podle jeho názoru byly vybrány osobnosti, které jsou sice výjimečné svými úspěchy, vzděláním a charakterem, ale nikoliv aktivním přístupem k ČR. Grulich si v tomto ohledu více váží např. zakladatelky ČŠBH Lucie Slavíkové-Boucher, která se zasloužila o výuku češtiny ve světě, než hokejisty Jaromíra Jágra (Grulich, 2012). Zatímco Jaromír Jágr ve dvacetičlenném výběru byl, Lucie Slavíková-Boucher nikoliv.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Zahraniční Čech roku 2012, dostupné na: <http://www.zahranicnicech.cz/> (21. 3. 2014). Senátor Tomáš Grulich se o tematiku českých krajanů intenzivně zajímá. Tuto skutečnost dokazuje např. zmínka o jeho publikační činnosti na jeho internetových stránkách. Viz Grulich, T., dostupné na: <http://www.tomasgrulich.cz/clanky/15/publikacni-cinnosti-tg/> (24. 3. 2014).

8 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo nastínit nástroje a cíle české kulturní diplomacie. Před tím, než jsem se zaměřil přímo na kulturní diplomacii ČR, jsem se v teoretické části zabýval Nyeovou teorií moci. K tomu mne vedlo to, že Nyeova teorie moci byla v použitých pramenech často zmiňována, proto jsem chtěl nalézt vzájemný vztah mezi měkkou mocí J. S. Nye a kulturní diplomacií. V teoretické části práce jsem se také snažil nalézt rozdíl mezi diplomacií veřejnou a kulturní a posléze osvětlit jejich vztah k dalším příbuzným pojmům.

V pojetí kulturní diplomacie jsem vycházel z typologie Leonarda, Smewinga a Steadové, kteří ji chápou, vedle ekonomické a politicko-vojenské diplomacie, jako jednu z dimenzí diplomacie veřejné. Na základě tohoto pojetí jsem si následně vymezil jednotlivé oblasti kulturní diplomacie, kterými jsem se ve své práci zabýval. Konkrétně jimi byla Česká centra, jako forma kulturního institutu v české kulturní diplomacii, dále výměnná diplomacie v oblasti školství a výuka češtiny v zahraničí, audiovizuální politika a krajané. V tomto ohledu je nutné říci, že výčet oblastí spadajících do kulturní diplomacie by bylo možné dále rozšířit např. o výměnnou diplomacii v oblasti turismu. Pro nezařazení tohoto tématu do mé práce rozhodla skutečnost, že v oblasti turismu převažuje nad kulturním aspektem aspekt ekonomický. Tuto skutečnost lze vyvodit i z pojetí Leonarda, Smewinga a Steadové. Ačkoliv tyto autoři neudávají příklady jednotlivých dimenzí veřejné diplomacie, ve své práci uvádí, že turismus může produkovat nezanedbatelný ekonomický prospěch (Leonard – Stead – Smewing, 2002: 60).

Nyní je na místě zodpovědět výzkumné otázky, které jsem si vymezil v úvodu. Nejprve bych chtěl odpovědět na otázku týkající se nástrojů a cílů české kulturní diplomacie. Tu lze navíc propojit s otázkou vztahující se

k institucím zapojeným do české kulturní diplomacie a vymezení jejich kompetencí. Jednotlivé instituce kulturní diplomacie ČR lze totiž chápat taktéž jako její nástroje. Na úrovni ministerstev se v ČR kulturní diplomacií zabývají MZV ČR, MŠMT a Ministerstvo kultury. Kulturní diplomacie ČR se vyznačuje spíše dominancí MZV, nicméně ani role MŠMT není zanedbatelná. Hlavním nástrojem MZV jsou Česká centra, která lze chápat jako zastřešující subjekt české kulturní diplomacie. V oblasti audiovizuální politiky je nástrojem MZV ČRo, který je jako veřejnoprávní médium nucen spolupracovat s MZV, a jeho činnost se řídí zákonem o Českém rozhlasu (č. 484/1991 Sb.). V oblasti podpory krajanů jsou důležitým nástrojem MZV především vládou uvolněné finanční prostředky na podporu prvků českého kulturního dědictví v zahraničí.

MŠMT hraje zásadní roli především ve výměnné diplomacii v oblasti školství a ve výuce českého jazyka v zahraničí. Hlavním nástrojem kulturní diplomacie ČR v oblasti školství je příspěvková organizace MŠMT nazvaná Dům zahraniční spolupráce. Do činnosti DZS jsou zahrnuty různorodé programy na podporu studentské výměnné diplomacie. DZS tak spravuje program EU *Erasmus+*, multilaterální program CEEPUS a bilaterální program AKTION Česká republika – Rakousko. Do oblasti podpory krajanství zasahuje MŠMT vysíláním českých lektorů ke krajanickým komunitám za účelem výuky češtiny. Dalším nástrojem MŠMT v kulturní diplomacii je tzv. Komise pro lektoráty Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí, svolávaná ministerstvem školství z důvodu výběru lektorů, kteří budou působit na některé ze zahraničních univerzit za účelem výuky češtiny. Důležitým nástrojem české kulturní diplomacie jsou také certifikované zkoušky z českého jazyka pro cizince (CCE).

Nástroje ministerstva kultury jsou oproti dvěma předchozím aktérům spíše zanedbatelné. MKČR nedisponuje žádnou příspěvkovou organizací, která by sloužila účelům kulturní diplomacie.¹⁰⁹ V poslední době se ale MKČR snaží v kulturní diplomacii více prosadit, o čemž svědčí poměrně nedávno vydaná Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury ČR ve vztahu k zahraničí na léta 2013 – 2018 (viz MKČR, 2013). Nástrojem působení MKČR jsou spíše organizace, které samo o sobě ministerstvo nespravuje (např. ČC, ale i mezinárodní multilaterální organizace jako např. UNESCO, V4 aj.) (MKČR, 2013: 9).

V ČR se tedy do kulturní diplomacie zapojují intenzivně dvě ministerstva, konkrétně MZV a MŠMT. Je otázkou, zda je pro kulturní diplomacii přínosnější rozdělení agendy mezi více ministerstev, nebo spíše začlenění pod jedno ministerstvo. Výhodou českého pojetí může být tlak na spolupráci mezi více institucemi, což může zajistit, že zásadní výstupy kulturní diplomacie budou mít širší podporu a nebudou sporadické. Na druhou stranu má práce dokazuje, že tato komunikace na velkých tématech kulturní diplomacie je v ČR poměrně ojedinělá. Posledním zásadním výstupem české veřejné diplomacie, jdoucím napříč ministerstvy, byla Koncepce jednotné prezentace České republiky z roku 2005. I když se v tomto ohledu ministerstva shodla, ani tato koncepce v současné době není zcela naplňována (viz kap. 3).

Poměrně důležitým nástrojem v oblasti podpory krajanů je také Stálá komise Senátu pro krajany žijící v zahraničí. Role této komise spočívá především v kontrolní, reprezentativní a diskusní funkci. V oblastech reprezentace a kontroly tato komise navštěvuje krajské komunity a při těchto návštěvách také kontroluje, zda je s prostředky vynaloženými

¹⁰⁹ Viz MKČR, dostupné na: <http://www.mkcr.cz/ministerstvo/prispevkove-organizace/default.htm> (30. 3. 2014).

na aktivity krajských spolků nakládáno hospodárně. Diskusní funkce je zajištěna pořádáním seminářů týkajících se krajanství, které Senát zaštiťuje. Také Poslanecká sněmovna zřizuje podvýbor zabývající se krajskou tematikou, svou slabou činností je ale obtížné hovořit o PS jako o relevantním aktéru kulturní diplomacie ČR.

Odpověď na otázku týkající se role vládních a nevládních organizací v české kulturní diplomacii je poměrně prostá. Z výše uvedeného výčtu je patrné, že v kulturní diplomacii ČR dominují aktéři státní. Nestátní aktéry v české kulturní diplomacii nalezneme např. v oblasti školství a výuky českého jazyka, kde hraje důležitou roli Česká škola bez hranic. Důležitými aktéry na nevládní úrovni jsou také krajské spolky zabývající se různorodými tématy. Pokud se spolky oficiálně hlásí ke své činnosti, mohou se zapsat do registru MZV nebo do rejstříku internetového serveru krajane.net vedeného Českým rozhlasem.

Mezi nástroji české kulturní diplomacie je třeba vyzdvihnout také různá ocenění udělovaná krajanům. Udělení ceny může být projevem úcty za zásluhy vykonané pro šíření dobrého jména ČR a může motivovat další krajany k obdobným aktivitám. MZV za tímto účelem uděluje cenu *Gratias Agit*. Zmínit lze také anketu Zahraniční Čech/Češka roku 2012, kterou v minulosti pořádal ČRo.

Česká republika si z hlediska své velikosti nemůže volit příliš ambiciózní cíle. Pro zvýraznění limitů české kulturní diplomacie se mi jeví příhodné vyzdvihnout cíle kulturní diplomacie Francie, která je v mnoha ohledech považována za jedinečnou (Tomalová, 2008: 43). Zásadní rozdíl lze spatřit v tom, že zatímco je v ČR Francie zastoupena šesti Francouzskými aliancemi (*Alliance française*)¹¹⁰ a jedním Francouzským institutem,¹¹¹

¹¹⁰ Francouzské aliance v České republice, dostupné na: <http://www.alliancefrancaise.cz/-Francouzske-aliance-v-CR-.html> (21. 11. 2013).

Česká republika je zastoupena ve Francii pouze jedním Českým centrem (viz kap. 4).¹¹² ČR na rozdíl od Francie nemůže působit svou kulturní diplomacií do celého světa. Zatímco francouzská zahraniční audiovizuální politika tak zahrnuje několik televizních stanic (viz Tomalová, 2008: 62 – 64) a dvě radiové stanice vysílající dohromady ve 14 jazycích,¹¹³ ČR disponuje pouze jednou radiovou stanicí, která v současné době vysílá již jen prostřednictvím internetu a několika partnerských stanic. Rozdíl lze spatřit i ve výuce národního jazyka. Zatímco Francie chápe výuku francouzštiny ve světě jako stěžejní prvek své kulturní diplomacie (Tomalová, 2008: 43), ČR soustředí výuku češtiny především na své krajany v zahraničí. Výukové programy na podporu jazyka dostupné např. na internetových stránkách francouzské televizní stanice *TV5 Monde*¹¹⁴ by proto v případě české kulturní diplomacie postrádaly hlubší smysl.

Při podrobném ohlédnutí se za francouzskou kulturní diplomacií by bylo možné vysledovat mnoho dalších rozdílů, jako je např. zapojení rozvojové pomoci do kulturní diplomacie.¹¹⁵ Pokračováním v tomto výčtu bychom nicméně odbočili k jinému tématu. Cílem této krátké pasáže bylo nicméně zdůraznit omezené možnosti, které má ČR jako malý stát v oblasti kulturní diplomacie. Jako základní cíl české kulturní diplomacie tedy nelze chápat celosvětové působení, ale spíše zaměření se na strategicky důležité lokality. V těchto strategicky důležitých lokalitách by se ČR měla snažit šířit co nejlepší pohled na svou zemi, což jí může napomoci dlouhodobě

¹¹¹ Institut Français, dostupné na: <http://www.institutfrancais.com/fr/le-reseau-culturel-dans-le-monde> (21. 11. 2013).

¹¹² Francie oproti ČR nedisponuje jen jedním zastřešujícím institutem šířícím kulturu do zahraničí. O šíření francouzské kultury do zahraničí se stará 101 Francouzských institutů, 161 Oddělení pro kulturní akce a spolupráci a 445 Francouzských aliancí (MAE, 2013).

¹¹³ France Médias Monde, dostupné na: <http://www.francemediasmonde.com/page/presentation-mission.html> (27. 3. 2014).

¹¹⁴ Viz TV5 Monde, dostupné na: <http://www.tv5.org/cms/chaine-francophone/lf/p-26292-Langue-francaise.htm> (29. 3. 2014).

¹¹⁵ Francouzské ministerstvo zahraničí za tímto účelem např. provozuje operátorskou společnost *Canal France International*, která má napomáhat vyšší autonomii a profesionalizaci médií v zemích světového jihu (MAE, 2012).

k prohlubování partnerství s ostatními zeměmi a také např. k navázání nových obchodních styků. V případech, kdy se ČR svou kulturní diplomacií hodlá zapojit do ambicióznějších cílů, je nucena využívat nadnárodních struktur, jako je např. síť Národních kulturních institutů Evropské unie (EUNIC) nebo Středoevropská kulturní platforma.

Jedna z výzkumných otázek se týkala nalezení pravidel, na základě kterých je určováno geografické rozmístění ČC ve světě. V této záležitosti lze současně zodpovědět i otázku, na která geografická místa se soustředí česká kulturní diplomacie a z jakých důvodů. V tomto ohledu je třeba poznamenat, že ČR nemá stanovené žádné teritoriální priority působení kulturní diplomacie.

Drtivá většina poboček ČC se nachází na území EU. V těchto státech mohou Česká centra vytvářet jakýsi odrazový můstek pro síť EUNIC, která následně může pomoci České republice prosazovat témata, které by tento malý stát ve světě sám prosadit nedokázal. Evropské rozmístění ČC v nečlenských státech EU nalezneme také v Rusku a na Ukrajině. Zatímco v Rusku je přítomnost ČC dána podporou ekonomické diplomacie, na Ukrajině lze přítomnost ČC odůvodnit silným zastoupením českých krajanů. Přítomnost ČC v jihokorejském Soulu je obdobně jako v případě Ruska motivována podporou české ekonomiky, především v oblasti turistického ruchu. Důvodů pro zastoupení ČC v USA může být několik. Z ekonomického hlediska jsou USA „[...] jedním z hlavních světových hospodářských a finančních center a zdrojem inovací a nových technologií. ČR sdílí se Spojenými státy společenské a kulturní hodnoty, respekt k základním právům a svobodám, jakož i pohled na většinu strategických otázek.“ (MZV ČR, 2011a: 14). V tomto ohledu může ČC napomáhat kulturou rozvoji ekonomické a vědecké spolupráce. V USA také žije z celého světa nejvíce českých krajanů. ČC udržuje vztah krajanů k české

kultuře, kterou krajané následně mohou prezentovat ostatním a napomáhat zlepšovat pohled na ČR. Důvody umístění ČC v Japonsku a Izraeli mohou být ekonomického rázu, současně má ale ČR podle MZV s těmito zeměmi stejné strategické zájmy v zahraniční politice (MZV ČR, 2011a: 17). ČC může v těchto zemích tyto stejné strategické zájmy napomáhat rozvíjet či posilovat. Izrael je navíc Českou republikou vnímán v oblasti Blízkého východu jako kulturně blízký spojenec (MZV ČR, 2011a: 17). Lze tedy konstatovat, že Česká centra jsou rozmístěna do lokalit, kde je třeba posilovat a udržovat dobré vztahy se spojenci nebo podporovat úzkou obchodní spolupráci.

Kulturní diplomacie ČR nejdůsledněji směřuje právě do lokalit, kde nalezneme zastoupení Českými centry. Ty totiž disponují širokým záběrem do několika oblastí kulturní diplomacie mj. např. do umění, designu, módy, filmu, vědy, vzdělání atd. ČC naplňují i mnoho cílů z jiných odvětví veřejné diplomacie.

I ve výměnné diplomacii v oblasti školství zasahuje česká kulturní diplomacie hlavně do zemí EU (v případě výměnného programu AKTION Česká republika – Rakousko, programu *Eramus+* a částečně v rámci programu CEEPUS) a do dalších částí Evropy (částečně programy CEEPUS a *Mundus*). Program EU *Mundus* umožňuje uskutečňovat výměnnou diplomacii ve školství také se zeměmi Střední Asie a Středomoří. Trend orientace české kulturní diplomacie primárně na EU či ostatní části Evropy lze vyzorovat i v oblasti šíření českého jazyka do zahraničí. Ze 47 českých lektorátů v zahraničí jich působí 32 ve státech EU a 8 v dalších částech Evropy (viz kap. 5.2.1). České školy bez hranic působí jen v částech EU a ve Švýcarsku. V místech, kde není zastoupena ČŠBH, ale je zde velký počet českých krajanů, jsou ke krajanům vysláni čeští lektoři. V této oblasti již orientace na Evropu tak patrná není. Lektoři

jsou vysíláni např. i do oblasti Latinské Ameriky. V jiných částech světa se starají o šíření českého jazyka různé spolky, které jsou často napojeny na ČŠBH, ale nejsou s to plnit všechny požadavky této instituce tak, aby k ní mohly být přičleněny.

V otázce audiovizuální politiky se snaží ČRo vysílat prostřednictvím internetu a satelitu do celého světa. Na partnerských stanicích je zajištěno vysílání opět převážně v Evropě, za zmínku stojí ale také vysílání v Latinské Americe, USA a Austrálii.

Pro ČR je stěžejním tématem v kulturní diplomacii role krajanů, kteří mohou napomáhat šířit pozitivní pohled na Čechy a ČR. Krajané jsou přirozeným subjektem šíření české kultury v zahraničí, aniž jejich činnost vyžaduje vysoké finanční náklady ze strany státu. Financování krajanů ministerstvem zahraničí nesměřuje primárně do Evropy, ačkoliv i zde je podpora značná. První dvě nejvíce financované krajské komunity se nachází v USA a v Austrálii. Podpora směřující do USA je samozřejmě už jen tím, že USA jsou jedinou světovou supervelmocí, kde se zároveň nachází nejpočetnější česká krajská komunita. Vysoké finanční obnosy vynakládané českým ministerstvem zahraničí na krajany v USA mohou být navíc dány vysokou mírou heterogenity tamních krajských spolků.

Odůvodnění financování krajských spolků v Austrálii je poněkud problematictější. V Austrálii je osmá nejpočetnější komunita Čechů ve světě. Je pravdou, že krajané zde mohou suplovat částečně absenci ČC. Takovýto případ nastává ale také v Kanadě, která je početností českých krajanů po USA na místě druhém. V Kanadě navíc není oproti Austrálii přítomen český lektor u krajanů a není zde ani zajištěno vysílání ČRo prostřednictvím partnerské stanice. Z hlediska koncepce zahraniční politiky navíc tyto dvě země patří do stejné skupiny států, které „[...] představují vyspělé trhy, zdroje technologií a investic a významné póly stability

ve světě, s nimiž má česká zahraniční politika společný strategický zájem“ (MZV ČR, 2011a: 17). Jediné v čem má Kanada v preferencích české kulturní diplomacie výhodu je kratší geografická vzdálenost k ČR v USA, které se má při své činnosti orientovat i na sousedící státy (viz ČR, 2012a). V tomto ohledu tedy nelze jednoznačně říci, jaký je důvod upřednostňování krajanů žijících v Austrálii před těmi, kteří žijí v Kanadě.

O české kulturní diplomacii tedy můžeme říci, že disponuje ucelenou a přehlednou strukturou nástrojů pro prosazování české kultury v zahraničí. V oblasti cílů české kulturní diplomacie je situace poněkud komplikovanější. Rozmístění ČR je ve všech případech nějakým způsobem odůvodnitelné. To samé ale nelze tvrdit o podpoře krajanů v zahraničí. Tento problém by mohlo překonat přijetí aktuální ucelené koncepce veřejné diplomacie, která by stanovila jasné geografické priority a základní cíl kulturní diplomacie, tedy jakési zásadní sdělení, které chce ČR šířit do světa (viz Peterková, 2008b: 12–14).

9 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

9.1 Použitá literatura

Anýžová, V. (2013). Úvodní slovo. *Výroční zpráva Českých center 2012* (http://www.czechcentres.cz/_sys_/FileStorage/download/11/10517/vyrocn_i_zprava_2012.pdf, 6. 3. 2014), s. 6–7.

Arndt, R. T. (2005). *The First Resort of Kings: American Cultural Diplomacy in the Twentieth Century* (Washington D.C.: Potomac Books).

Bednaříková a kol. (2009). Ukrajina. In: Kokaisl, P. a kol., *Krajané: Po stopách Čechů ve východní Evropě* (Praha: Za hranice), s. 86–212.

Belko, M. (2007). Ministerstvo zahraničních věcí jako aktér české zahraniční politiky. In: Kořan, M. – Hrabálek, M. (eds.), *Česká zahraniční politika: Aktéři, struktura, proces* (Brno: Masarykova univerzita), s. 73–97.

Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the Past* (Los Angeles: Figueroa Press).

Eisenbruk, V. (2009). Krajaná komunita ve světě a její podpora ze strany Ministerstva zahraničních věcí ČR. In: Brouček, S. – Grulich, T. a kol., *Krajané a Česká republika: Hledání možností k nové otevřené spolupráci* (Praha: Etnologický ústav AV ČR), s. 9–14.

Ferguson, N. (2005). *Colossus: Vzestup a pád amerického impéria* (Praha: Dokořán).

Gienow-Hecht, J. C. E. (2010). What Are We Searching For? Culture, Diplomacy, Agents and the State. In: Gienow-Hecht, J. C. E. – Donfried, M. C. (eds.), *Searching for a Cultural Diplomacy* (New York, Oxford: Berghahn Books), s. 3–12.

Gienow-Hecht, J. C. E. – Donfried, M. C. (2010). The Model of Cultural Diplomacy: Power, Distance, and the Promise of Civil Society. In:

Gienow-Hecht, J. C. E. – Donfried, M. C. (eds.), *Searching for a Cultural Diplomacy* (New York, Oxford: Berghahn Books), s. 13–27.

Grulich, T. (2012). Zahraniční Čech roku 2012 – rozpaky nad akcí. *Lidovky.cz*. 5. 9. 2012 (<http://grulich.bigblogger.lidovky.cz/c/286248/Zahranični-Cech-roku-2012-rozpaky-nad-akci.html>, 21. 3. 2014), nestránkováno.

Grulich, T., dostupné na: <http://www.tomasgrulich.cz/>

Hall, T. (2010). An Unclear Attraction: A Critical Examination of Soft Power as an Analytical Category. *The Chinese Journal of International Politics* 3 (2), s. 189–211.

Juhászová, V. (2013). Noc literatury sa bude točiť okolo Palisád. *SME.sk*. 14. 5. 2013 (<http://bratislava.sme.sk/c/6800292/noc-literatury-sa-bude-tocit-okolo-palisad.html>, 18. 3. 2014), nestránkováno.

Kmentová, B. (2014). Krajanské akce ve světě - BŘEZEN 2014. *ČRo*. 28. 2. 2014 (http://www.rozhlas.cz/krajane/kalendar/_zprava/krajanske-akce-ve-svete-brezen-2014—1321603, 21. 3. 2014), nestránkováno.

Krupička, M. (2012). Anketa Zahraniční Čech/Češka roku. *ČRo*. 1. 7. 2012 (<http://www.rozhlas.cz/styl/zahranicnicech>, 21. 3. 2014), nestránkováno.

Kubíčková, K. (2013). Brno zažije první Noc literatury. Autory potkáte v šalině i ve výloze. *iDNES.cz*. 28. 6. 2013 (http://brno.idnes.cz/brno-zazije-prvni-noc-literatury-dqt-/brno-zpravy.aspx?c=A130628_1945764_brno-zpravy_ekr, 18. 3. 2014), nestránkováno.

Laos, N. (2011). *Foundations of Cultural Diplomacy: Politics Among Cultures and the Moral Autonomy of Man* (New York: Algora Publishing).

Launet, E. (2013). Une première nuit d'encres à Paris. *Libération*. 30. 5. 2013 (http://www.liberation.fr/culture/2013/05/30/une-premiere-nuit-d-encres-a-paris_907010, 18. 3. 2014), nestránkováno.

- Leonard, M. – Stead, C. – Smewing, C. (2002). *Public Diplomacy* (London: The Foreign Policy Centre).
- Lukes, S. (2005). Power and the Battle for Hearts and Minds. *Millennium - Journal of International Studies* 33 (3), s. 477–494.
- Mattern, J. B. (2005). Why ‘Soft Power’ Isn’t So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of Attraction in World Politics. *Journal of International Studies* 33 (3), s. 583–612.
- Melissen, J. (2005a). Introduction. In: Melissen, J. (ed.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (New York, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan), s. xix–xxiv.
- Melissen, J. (2005b). The New Public Diplomacy: Between Theory and Practice. In: Melissen, J. (ed.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (New York, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan), s. 3–27.
- Melissen, J. (ed.) (2005c). *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (New York, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan).
- Noya, J. (2005). The symbolic power of nations. *Place Branding* 2 (1), s. 52–67.
- Nye, J. S. (1990). The Changing Nature of World Power. *Political Science Quarterly* 105 (2), s. 177–192.
- Nye, J. S. (2002a). Limits of American Power. *Political Science Quarterly* 117 (4), s. 545–559.
- Nye, J. S. (2002b). The Information Revolution and American Soft Power. *Asia-Pacific Review* 9 (1), s. 60–76.

- Nye, J. S. (2004a). *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (New York: PublicAffairs).
- Nye, J. S. (2004b). Soft Power and American Foreign Policy. *Political Science Quarterly* 119 (2), s. 255–270.
- Nye, J. S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616 (1), s. 94–109.
- Nye, J. S. (2013). L'équilibre des puissances au XXIe siècle. *Géoéconomie* 17 (3), s. 19–29.
- Olins, W. (2005). Making a National Brand. In: Melissen, J. (ed.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (New York, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan), s. 169–179.
- Peterková, J. (2006). Veřejná diplomacie – jen módní pojem nebo skutečná změna? *Mezinárodní vztahy* 41 (3), s. 83–99.
- Peterková, J. (2008a). *Veřejná diplomacie* (Plzeň: Aleš Čeněk).
- Peterková, J. (2008b). Veřejná diplomacie malých států a realita České republiky. *Mezinárodní vztahy* 43 (2), s. 5–24.
- Peterková, J. (2010). Kulturní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, M. a kol., *Česká zahraniční politika v roce 2009* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 345–360.
- Peterková, J. (2011a). Jak Česká republika buduje svůj obraz ve světě. *Mezinárodní politika*. 7. 11. 2011 (<http://www.ustavmezinarodnichvztahu.cz/article/jak-ceska-republika-buduje-svuj-obraz-ve-svete>, 25. 11. 2013), nestránkováno.
- Peterková, J. (2011b). Kulturní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, M. a kol., *Česká zahraniční politika v roce 2010* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 357–366.

Peterková, J. – Tomalová, E. (2013). Kulturní rozměr české zahraniční politiky. In: Kořan, M. – Ditrych, O. (eds.), *Česká zahraniční politika v roce 2012* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů), s. 321–336.

Pilátová, M. (2013). Evropské noci literatury. *CzEcho* 8 (1), s. 6–11.

Pospíšil, M. (2010). Úvodní slovo generálního ředitele. *Czecho* 5 (1), s. 3.

Pospíšil, M. (2011). Úvodní slovo. *Výroční zpráva Českých center 2010* (http://www.czechcentres.cz/_sys_/FileStorage/download/3/2446/cc_vyrocnizprava-2010_a4_v14cjtisk.pdf, 6. 3. 2014), s. 4.

Slavíková-Boucher, L. (2009). Česká škola bez hranic aneb osudy výuky češtiny pro děti v zahraničí po roce 1989. In: Brouček, S. – Grulich, T. a kol., *Krajané a Česká republika: Hledání možností k nové otevřené spolupráci* (Praha: Etnologický ústav AV ČR), s. 48–52.

Slavíková-Boucher, L. (2012). Česká škola bez hranic: další jazyk umožňuje jiný pohled na svět. *Krajiny češtiny* 4 (4), s. 24–26.

Stavínohová, J. (2007). Česká kultura od New Yorku po Tokio. *Mezinárodní politika* 31 (8), s. 22–23.

Šrámková, M. (2013). Zápis ze zahraniční pracovní cesty Stálé komise Senátu pro krajané žijící v zahraničí v čele se senátorem Pavlem Trpákem do Bulharska. *Senát Parlamentu České republiky* (<http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/70726/59414/60053>, 17. 3. 2014), nestránkováno.

Tomalová, E. (2007). Kulturní diplomacie a mezinárodní vztahy. *Mezinárodní politika* 31 (8), s. 4–6.

Tomalová, E. (2008). *Kulturní diplomacie: Francouzská zkušenost* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

Tomalová, E. (2011). Perspektivy vnější prezentace České republiky v zahraničí. *Mezinárodní politika*. 7. 11. 2011

(<http://www.ustavmezinarodnichvztahu.cz/article/perspektivy-vnejsi-prezentace-ceske-republiky-v-zahranici>, 17. 2. 2014), nestránkováno.

Vaculík, J. (2002). *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti* (Brno: Masarykova univerzita).

van Ham, P. (2005). Power, Public Diplomacy, and the Pax Americana. In: Melissen, J. (ed.), *The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations* (New York, Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan), s. 47–66.

Vaughan, J. R. (2010). The United States and the Limits of Cultural Diplomacy in the Arab Middle East, 1945–1957. In: Gienow-Hecht, J. C. E. – Donfried, M. C. (eds.), *Searching for a Cultural Diplomacy* (New York, Oxford: Berghahn Books), s. 162–185.

Vlasáková, K. (2009). Certifikovaná zkouška z češtiny pro cizince. *Krajiny češtiny* 1 (0), s. 2.

9.2 Použité prameny

Austrian Foreign Ministry, dostupné na: <http://www.bmeia.gv.at/en>

CEEPUS, dostupné na: <http://www.ceepus.info/>

ČC (2004). *Statut Českých center* (<http://www.czechcentres.cz/onas/statut/>, 19. 2. 2014), nestránkováno.

ČC (2012a). *Strategie činnosti Českých center 2012→2015* (http://www.czechcentres.cz/_sys_/FileStorage/download/4/3673/czech-centres.pdf, 26. 2. 2014), nestránkováno.

ČC (2012b). *Výroční zpráva Česká centra 2011* (http://www.czechcentres.cz/_sys_/FileStorage/download/6/5331/vyrocnizprava_2011.pdf), s. 1–79.

ČC (2013). *Otevření Českého centra v Soulu* (<http://www.czechcentres.cz/media/tiskove-zpravy/30042013-cc-otevreni-cc-soul/>, 6. 3. 2014), nestránkováno.

Česká centra, dostupné na: <http://www.czechcentres.cz>

Česká škola bez hranic, dostupné na: <http://www.csbh.cz>

Český rozhlas, dostupné na: <http://www.radio.cz>

ČRo (2011). *Zahraniční vysílání Českého rozhlasu končí po 75 letech na krátkých vlnách* ([http://www.rozhlas.cz/informace/press/_zprava/zahranicni-vysilani-ceskeho-rozhlasu-konci-po-75-letech-na-kratkych-vlnach—844480](http://www.rozhlas.cz/informace/press/_zprava/zahranicni-vysilani-ceskeho-rozhlasu-konci-po-75-letech-na-kratkych-vlnach-844480), 12. 3. 2014), nestránkováno.

ČRo (2012). *Zahraniční Češkou roku je Běla Gran Jensenová, zakladatelka hnutí Stonožka* ([http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/zahranicni-ceskou-roku-je-bela-gran-jensenova-zakladatelka-hnuti-stonozka--1116468](http://www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/zahranicni-ceskou-roku-je-bela-gran-jensenova-zakladatelka-hnuti-stonozka-1116468), 21. 3. 2014), nestránkováno.

Dům zahraniční spolupráce, dostupné na: <http://www.dzs.cz>

Ekaterinburg, dostupné na: <http://www.ekburg.ru/aboutcity/>

El País (2012). *La Noche de los Libros celebra a Dickens y a los “músicos de letras”* (http://ccaa.elpais.com/ccaa/2012/04/22/madrid/1335111885_002081.html, 18. 3. 2014), nestránkováno.

EU, dostupné na: <http://europa.eu/>

EUNIC, dostupné na: <http://www.eunic-online.eu/>

France Média Monde, dostupné na: <http://www.francemediasmonde.com>

Francouzské aliance v České republice, dostupné na: <http://www.alliancefrancaise.cz/>

iHNed.cz (2009). *Třetí noc literatury. Číst se bude v atomovém krytu hotelu Jalta i U Pinkasů* (<http://art.ihned.cz/c1-37074350-treti-noc->

literatury-cist-se-bude-v-atomovem-krytu-hotelu-jalta-i-u-pinkasu, 18. 3. 2014), nestránkováno.

Institut Français, dostupné na: <http://www.institutfrancais.com>

Krajane.net, dostupné na: <http://www.krajane.net>

MAE (2012). *Médias et audiovisuel* (<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/diplomatie-culturelle-21822/les-domaines-d-action-de-la/article/medias-et-audiovisuel>, 29. 3. 2014), nestránkováno.

MAE (2013). *Le réseau culturel et de coopération français à l'étranger* (<http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/diplomatie-culturelle-21822/le-reseau-culturel-et-de/>, 26. 3. 2014), nestránkováno.

MKČR (2013). *Koncepce účinnějšího působení Ministerstva kultury České republiky ve vztahu k zahraničí na léta 2013 – 2018* (<http://www.mkcr.cz/assets/zahranicni-vztahy/Zahranicni-kulturni-politika.pdf>, 30. 3. 2014), s. 1–53.

MKČR, dostupné na: <http://www.mkcr.cz>

MŠMT (2013). *Program ATION již běží dvacet let* (<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/program-aktion-jiz-bezi-dvacet-let?highlightWords=aktion+%C4%8Desk%C3%A1+republika+rakousko>, 6. 3. 2014), nestránkováno.

MŠMT, dostupné na: <http://www.msmt.cz/>

MZV ČR (2002). *Cena Gratias agit - úvodní informace* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/verejna_diplomacie/ceny_gratias_agit/cena_gratias_agit_uvodni_informace.html, 21. 3. 2014), nestránkováno.

MZV ČR (2009). *Středoevropská kulturní platforma (Platform Culture – Central Europe)* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/verejna_diplomacie/kultura/stredoevropska_kulturni_platforma.html, 12. 4. 2014), nestránkováno.

MZV ČR (2010). *Zpráva o zahraniční politice České republiky 2009* (Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR).

MZV ČR (2011a). *Koncepce zahraniční politiky České republiky* (https://www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf, 16. 2. 2014), s. 1–23.

MZV ČR (2011b). *Radio Praha - vysílání do zahraničí* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/verejna_diplomacie/radio_praha_rozhlasove_vysilani_do/index.html, 12. 3. 2014), nestránkováno.

MZV ČR (2012a). *Změna ve vedení Českých center* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/archiv_zprav/rok_2012/x2012_09_05_zmena_ve_vedeni_ceskych_center.html, 19. 2. 2014), nestránkováno.

MZV ČR (2012b). *Možnosti studia češtiny v zahraničí* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/vyuka_ceskeho_jazyka_v_zahranici/moznosti_studia_cestiny_v_zahranici.html, 11. 3. 2014), nestránkováno.

MZV ČR (2013a). *Peněžní dary poskytnuté v roce 2013* (http://www.mzv.cz/file/947149/Dary_2013_schvaleno_vladou_final.xls, 24. 3. 2014), nestránkováno.

MZV ČR (2013b). *USA - historie krajanů v USA* (https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_svete/historie_krajanu/historie_krajanu-index_12.html, 24. 3. 2014), nestránkováno.

MZV ČR (2013c). *Austrálie - historie krajanů* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/krajane_ve_svete/historie_krajanu/historie_krajanu-index_6.html, 25. 3. 2014), nestránkováno.

MZV ČR (2013d). *Český rozhlas a MZV podepsaly smlouvu o zajištění a provozování rozhlasového vysílání do zahraničí* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/krajane/aktualni_informace/cesky_rozhlas_a_mzv_podepsaly_smlouvu_o.html, 13. 2. 2014), nestránkováno.

MZV ČR (2014). *Peněžní dary v roce 2014* (http://www.mzv.cz/file/1122884/_2014_schvalene_daryWEB.xls, 24. 3. 2014), nestránkováno.

MZV ČR, dostupné na: <http://www.mzv.cz>

Národní agentura pro evropské vzdělávací programy, dostupné na: <http://www.naep.cz/>

Novinky.cz (2012). *Metropoli ovládne čtení během Noci literatury a Světa knihy* (<http://www.novinky.cz/kultura/267591-metropoli-ovladne-cteni-behem-noci-literatury-a-sveta-knihy.html>, 18. 3. 2014), nestránkováno.

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky, dostupné na: <http://www.psp.cz>

PS PČR (2014). *Usnesení zahraničního výboru ze 7. schůze dne 4. března 2014 ke zřízení podvýborů zahraničního výboru pro styky s krajaný, pro rozvojovou spolupráci a pro vnější ekonomické vztahy* (<http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=93216>, 17. 3. 2014), nestránkováno.

Senát Parlamentu České republiky, dostupné na: <http://www.senat.cz>

Shanghai World Expo, dostupné na: <http://www.expo2010.cn>

Study in the Czech Republic, dostupné na: <http://www.studyin.cz/>

TV5 Monde, dostupné na: <http://www.tv5.org>

Univerzita Karlova, dostupné na: <http://www.cuni.cz/>

Vláda ČR (2010). *Usnesení Vlády České republiky ze dne 9. dubna 2010 č. 262 o pokračování Programu podpory českého kulturního dědictví v zahraničí na léta 2011 až 2015* ([http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web_file/uv100409.0262.doc/\\$File/uv100409.0262.doc](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web_file/uv100409.0262.doc/$File/uv100409.0262.doc), 11. 3. 2014), s. 1–3.

Zahraniční Čech roku 2012, dostupné na: <http://www.zahranicnicech.cz/>

Zákon č. 484/1991 Sb., *Zákon České národní rady ze dne 7. listopadu 1991 o Českém rozhlasu*, ve znění pozdějších předpisů.

10 RÉSUMÉ

Ma thèse traite des buts et des instruments de la diplomatie culturelle tchèque. Je m'orientais essentiellement vers la structure des organisations (non) gouvernementales qui ont pour mission de rayonner la culture tchèque à l'étranger. Avant de me concentrer sur le cas de la diplomatie culturelle tchèque, je tâchais de trouver la relation entre le concept *soft power* de J. S. Nye et la diplomatie culturelle en général. Mon intérêt à *soft power* a été causé grâce à une utilisation fréquente de ce terme par des théoriciens qui se préoccupent du sujet de ma thèse. Puis j'ai tourné vers plusieurs définitions de la diplomatie culturelle.

Au début de la partie analytique je me concentrais sur les Centres tchèques qui présentent une organisation principale en exportation de la culture tchèque à l'étranger. J'analysais la dislocation territoriale de ces centres, leurs domaines d'activités, leur structure etc. Parmi les autres intérêts de ma thèse je me préoccupais aussi de l'éducation tchèque dans le monde entier, de la politique audiovisuelle tchèque et des compatriotes tchèques à l'étranger.

En fin de la thèse j'arrive aux arguments que la diplomatie culturelle tchèque dispose de la structure des instruments cohérents. De l'autre côté on ne peut pas soutenir cette assertion au domaine de ses buts d'idées et territoriaux. Ce problème pourrait surmonter l'acceptation d'une conception nationale de la diplomatie publique qui serait cohérente et définirait les buts principaux tchèques en rayonnant sa culture à l'étranger.